

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์

แนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการต่าง ๆ เกี่ยวกับโลกาภิวัตน์มีความหลากหลายมาก มีการเน้นลักษณะเด่นที่แตกต่างกันไป บางคนเห็นว่าโลกาภิวัตน์เป็นผลของความเป็นสมัยใหม่ที่ขยายออกไปทั่วโลกและเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องจากเดิม แต่บางคนก็เห็นว่าเป็นลักษณะของยุคหลังสมัยใหม่ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่ต่างไปจากเดิมโดยสิ้นเชิง

เมื่อกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกในปัจจุบันนี้ เรามักจะได้ยินคำกล่าวต่าง ๆ เช่น “โลกแคบลง” และ “โลกไร้พรมแดน” เป็นต้น คำเหล่านี้มีนัยยะบ่งถึงความเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ซึ่งเกิดขึ้นในระดับโลก ผู้วิจัยเห็นว่าคำอธิบายเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ซึ่งมีมิติของพื้นที่อยู่ในคำอธิบายน่าจะทำให้เราเข้าใจโลกาภิวัตน์ได้ดียิ่งขึ้น จึงขอกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ของนักวิชาการเหล่านี้พอสังเขป

แอนโธนี กิดเด็นส์ (Giddens, 2003, p. 61) ได้นิยามโลกาภิวัตน์ไว้ว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมมีความเข้มข้นขึ้นโดยเชื่อมต่อถึงกันที่อยู่ห่างไกลกันเข้าด้วยกันในแนวทางที่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ณ ที่หนึ่งส่งผลกระทบต่อเหตุการณ์อีกที่หนึ่งที่อยู่ไกลออกไป กระบวนการนี้เขาเรียกว่าเป็นการยืดขยายความสัมพันธ์ทางสังคมข้ามเวลาและพื้นที่ (Time-Space Distanciation) เขามองโลกาภิวัตน์ว่าเป็นความเป็นสมัยใหม่ที่ขยายตัวออกไป โดยเขาได้ชี้ให้เห็นพลังขับเคลื่อนความเป็นสมัยใหม่ที่สำคัญ 4 มิติคือ 1) กระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศ 2) ลัทธิทุนนิยมที่ขับเคลื่อนให้เกิดระบบเศรษฐกิจทุนนิยมระดับโลก 3) ลัทธิทหารนิยมที่ก่อให้เกิดโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นระเบียบทางการทหารในระดับโลก และ 4) ลัทธิรัฐนิยมที่ได้รับการขับเคลื่อนซึ่งก่อให้เกิดระบบของรัฐบาลขึ้นมา โดยที่ระบบต่าง ๆ และโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ที่เกิดจากการขับเคลื่อนของมิติทั้ง 4 นั้นได้ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงชีวิตของผู้คน ครอบครัว และชุมชนต่าง ๆ ทั่วโลกซึ่งอยู่ห่างไกลกันเข้าด้วยกัน (Giddens, 2003, pp. 62-65)

ตามความเห็นของกิดเด็นส์ การเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันมิได้มีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงซึ่งเพิ่มความเข้มข้นขึ้นเรื่อย ๆ ที่มี

ความต่อเนื่องมาจากพื้นฐานเดิม ความเป็นโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันจึงยังอยู่ในยุคสมัยใหม่ เพียงแต่เป็นยุคสมัยใหม่ขั้นสูง (High Modernity)

เดวิด ฮาร์วีย์ และ แอลเลน สก็อต (Harvey and Scott, 1997, p. 92) อธิบายยุคสมัยปัจจุบันที่เกิดความกระชับแน่นระหว่างเวลากับพื้นที่ (Time-Space Compression) ที่มีมากขึ้นเรื่อย ๆ ผ่านการพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งในอดีตมาจนถึงการสื่อสารทางไกลสมัยใหม่ในปัจจุบัน แต่ที่เป็นยุคหลังสมัยใหม่ ก็น่าจะเริ่มต้นในช่วงปลายของคริสต์ทศวรรษ 1970s (พ.ศ. 2513-2522) โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ช่วงต้นของคริสต์ทศวรรษ 1980s (พ.ศ. 2523-2532) เป็นต้นมา ที่ระบบทุนนิยมมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ ประเด็นหลักของความเปลี่ยนแปลงคือระบบการสะสมทุนแบบฟอร์ดซึ่งมีการวางระเบียบขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจนตายตัวได้ถูกแทนที่ด้วยการสะสมทุนแบบยืดหยุ่น ฮาร์วีย์ (Harvey, 1997, p. 265) ชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการผลิตที่เปลี่ยนไปของทุนนิยมยุคในปัจจุบันเป็นการเปลี่ยนจากแบบเดิมอย่างสิ้นเชิงหรือเป็นการเปลี่ยนแปลงปฏิวัติเพราะได้มีการพยายามแสวงหารูปแบบการจัดองค์กรใหม่ เทคโนโลยีใหม่ ๆ วิถีชีวิตใหม่ ๆ และรูปแบบการกดขี่ขูดรีดแบบใหม่ ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ก่อให้เกิดการจัดการกับความสัมพันธ์เชิงพื้นที่และการนำเสนอภาพตัวแทนเชิงพื้นที่ขึ้นใหม่โดยสิ้นเชิงและได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคนเรา กล่าวคือ ความก้าวหน้าทางด้านการขนส่งและคมนาคม ไม่ว่าจะเป็นทางด่วนและคลอง ทางรถไฟ เรือกลไฟและโทรเลข วิทยุและรถยนต์ ระบบการขนส่งด้วยตู้คอนเทนเนอร์ การขนส่งสินค้าทางเครื่องบิน โทรศัพท์และโทรคมนาคม ล้วนเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างเวลากับพื้นที่และบังคับให้เราต้องมีปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมใหม่ ๆ และมีวิธีนำเสนอภาพตัวแทนของพื้นที่แบบใหม่ ชีตความสามารถในการวัดและแบ่งซอยเวลาได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิง ด้วยการผลิตและการกระจายสินค้าที่ตรงเวลามากขึ้น และต่อมาด้วยการให้ความใส่ใจอย่างใกล้ชิดกับความเร็วและกลไกในการประสานการผลิต เช่น การใช้เครื่องจักรและการใช้หุ่นยนต์ รวมทั้งความเร็วในการเคลื่อนย้ายสินค้า ผู้คน ข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น

ฮาร์วีย์ (Harvey, 1997, pp. 268-269) เห็นว่าโดยปรกตินั้นคนเราจะมีความรู้สึกผูกพันกับพื้นที่ เมื่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นจึงมีผลกระทบต่อกิจการดำเนินชีวิตในทางวัฒนธรรมและการเมืองของคนเรา เช่น ก่อให้เกิดความฉาบฉวย (ephemerality) ในรูปแบบการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดความตึงเครียด ความระส่ำระสาย ความสับสน และแม้กระทั่งความกลัวความไม่แน่นอนต่าง ๆ เหล่านี้ ถือว่าเป็นลักษณะเด่นของสังคมยุคหลังสมัยใหม่

อรชุน อับปาคุไร (Appadurai, 1996a, pp. 33-36) กล่าวถึงโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเคลื่อนย้ายไหลเวียนไปทั่วโลกของผู้คนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยว ผู้อพยพ ผู้ลี้ภัย ผู้ถูก

เนรเทศ ของเทคโนโลยีต่าง ๆ ทั้งระดับสูงและต่ำ ทั้งที่เป็นเครื่องมือและข่าวสาร ของเงินในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในตลาดแลกเปลี่ยนเงินตรา ในตลาดหลักทรัพย์ และในการเก็งกำไรราคาสินค้าของสื่อต่าง ๆ ทั้งที่ผลิตเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวหรือเพื่อผลประโยชน์ของรัฐ และของแนวคิดอุดมการณ์ต่าง ๆ เช่น แนวคิดในเรื่องเสรีภาพ สิทธิ สวัสดิการ อำนาจอธิปไตย ในฐานะที่เป็นภูมิทัศน์ (landscapes) ที่ลื่นไหล ไม่ราบเรียบสม่ำเสมอเพราะขึ้นอยู่กับมุมมองที่สามารถมองเห็นต่างกันไปตามพื้นเพภูมิหลังในทางประวัติศาสตร์ ภาษา และการดำรงอยู่ในทางการเมืองของตัวแสดงที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นรัฐ-ชาติ คนหลายสัญชาติ ชุมชนพลัดถิ่น กลุ่มคนและขบวนการที่อยู่ต่ำกว่าระดับชาติ เช่นกลุ่มศาสนา กลุ่มการเมือง กลุ่มเศรษฐกิจ และแม้กระทั่งกลุ่มคนที่พบปะกันใกล้ชิด เช่นผู้คนในหมู่บ้าน ละแวกบ้าน และครอบครัว

แจน อาร์ต โซลเต (Scholte, 2005a, p. 49; 2005b, p. 3) เสนอแนวคิดโลกาภิวัตน์ในแง่การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของการติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคม (spatial transformation of social connections) ของผู้คนซึ่งเชื่อมโยงกันทั่วทั้งโลกหรือข้ามเขตแดนต่าง ๆ โดยที่ความเชื่อมโยงทั่วโลกที่มีคนเป็นศูนย์กลางนี้ปรากฏเป็นการตัดข้ามพื้นที่อันหลากหลายของชีวิตทางสังคมซึ่งมีทั้งการสื่อสาร การท่องเที่ยว การผลิต ตลาด เงินทุน องค์การ กองทัพ นิเวศวิทยา สุขภาพ กฎหมาย และจิตสำนึก เขาเห็นว่าการเปลี่ยนรูปใหม่ของพื้นที่ทางสังคมนั้นเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับแบบแผนของความรู้ การผลิต การบริหารจัดการ อัตลักษณ์ และวิธีการที่ผู้คนสัมพันธ์กับธรรมชาติ โซลเต (Scholte, 2005b, pp. 3-4) กล่าวว่าไม่มีอะไรในประวัติศาสตร์ที่ใหม่ทั้งหมด เช่นสงคราม 7 ปีที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2299-2306 ก็ถือว่าเป็น “สงครามโลก” ได้ เพราะการสู้รบกันได้ขยายตัวออกไปถึง 3 ทวีป และในช่วงปี พ.ศ. 2461-2462 ก็ได้เกิดโรคไข้หวัดใหญ่ระบาดไปทั่วโลกคร่าชีวิตผู้คนไปถึง 50 ล้านคน แต่ถ้าจะบอกว่าโลกาภิวัตน์ในยุคปัจจุบันไม่มีอะไรใหม่หรือไม่มีอะไรแตกต่างจากเดิมเลยก็ไม่ถูกต้องเช่นกัน สิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในรอบ 50 ปีที่ผ่านมามีหลายอย่าง เช่นการสื่อสารด้วยดาวเทียม โทรสาร อินเทอร์เน็ต และปัญหาระบบนิเวศที่ขยายไปทั่วโลก เป็นต้น

จากมุมมองของนักวิชาการข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าทุกคนต่างให้ความสำคัญต่อเรื่องของพื้นที่ ต่างก็เห็นว่าความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงอยู่กับพื้นที่นั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่ประเด็นที่เห็นแตกต่างกันก็คือความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นแบบทันทีทันใดหรือค่อย ๆ เกิดขึ้น อะไรเป็นพลังขับเคลื่อนที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงนั้น และความเปลี่ยนแปลงนั้นส่งผลอย่างไรต่อวิถีชีวิตของผู้คน กิดเด็นส์เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นโดยมีความต่อเนื่องจากเดิม โดยมีพลังขับเคลื่อนที่มาจากกระบวนการเชื่อมสัมพันธ์กันระหว่างการพัฒนาอุตสาหกรรม

ลัทธิทุนนิยม ลัทธิทหารนิยม และลัทธิรัฐนิยม กิดเด่นส์ไม่ได้เน้นว่าความเปลี่ยนแปลงนั้นก่อให้เกิดความระส่ำระสายต่อชีวิตของผู้คนมากเหมือนกับฮาร์วีย์ ฮาร์วีย์นั้นแม้จะชี้ว่าความกระชับแน่นระหว่างเวลากับพื้นที่มีมานานแล้ว แต่ในยุคปัจจุบันนี้ความกระชับแน่นก็มีเพิ่มขึ้นอย่างมากอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีโดยเฉพาะทางด้านสารสนเทศ ระบบทุนนิยมโลกยุคใหม่ที่สัมพันธ์อยู่กับการปฏิวัติทางเทคโนโลยีสารสนเทศจึงเป็นพลังขับเคลื่อนก่อให้เกิดโลกาภิวัตน์ ฮาร์วีย์ให้ความสำคัญที่การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตของระบบทุนนิยมที่เกิดขึ้นในช่วง 2-3

ทศวรรษที่ผ่านมาซึ่งได้เปลี่ยนจากการสะสมทุนแบบฟอร์ดมาเป็นการสะสมทุนแบบยืดหยุ่นว่ามีผลกระทบต่องรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนอย่างมาก โดยเฉพาะการก่อให้เกิดความตึงเครียดระส่ำระสาย สำหรับอับปาตูไรนั้นเขามองความเปลี่ยนแปลงของมิติต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นภูมิทัศน์ที่ลื่นไหลไม่ราบเรียบสม่ำเสมอ โดยที่ความเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์นี้เกิดจากการที่ความเป็นสมัยใหม่ได้ขยายตัวออกไปเต็มทีในระดับโลก โดยเฉพาะผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เข้าถึงผู้คนทั่วโลกและผ่านการเคลื่อนไหวไหลเวียนของผู้คนพลัดถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ การแพร่กระจายของสื่อที่เข้าถึงมวลชนในวงกว้าง (mass mediation) และการที่ผู้รับสื่อต่าง ๆ เหล่านี้เคลื่อนย้ายไหลเวียนไปทั่วโลก (mass migration) (Appadurai, 1996, p. 4) จึงเป็นพลังขับเคลื่อนหลักส่งผลให้เกิดโลกาภิวัตน์ตามนิยามของอับปาตูไรซึ่งเน้นมิติทางวัฒนธรรม อับปาตูไรเห็นว่าผลที่เกิดขึ้นต่อวิถีชีวิตของผู้คนนั้นมีความหลากหลายมากกว่าที่ฮาร์วีย์มอง ขณะที่โซลเตก็เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่ของความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งก่อให้เกิดโลกาภิวัตน์ในความหมายที่เป็นความสามารถที่จะติดต่อสัมพันธ์กันได้ทั่วโลก (transplanetary connectivity) นั้นมีพลังขับเคลื่อนที่มาจากพัฒนาการของระบบทุนนิยม รูปแบบการบริหารจัดการแบบใหม่ การสร้างอัตลักษณ์ที่หลากหลายและความรู้สมัยใหม่ที่เป็นแบบเหตุผลนิยม (Scholte, 2005b, p. 4) โซลเตมีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มีความต่อเนื่องจากเดิม มิได้เกิดขึ้นแบบทันทีทันใด เขาจึงไม่ได้เน้นความเข้มข้นรุนแรงของผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงนั้นมากเท่ากับฮาร์วีย์

ประเด็นปัญหาที่ว่าโลกาภิวัตน์นั้นเกิดขึ้นเมื่อใดกันแน่เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความเห็นแตกต่างกัน หลายคนก็ไม่ได้ระบุให้ชัดเจน ถ้าพิจารณาตามคำนิยามของกิดเด็นส์ก็จะเห็นว่าโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นมานานแล้วแต่ค่อย ๆ เพิ่มความเข้มข้นขึ้น สำหรับฮาร์วีย์ถ้าเราเชื่อมโยงแนวคิดเรื่องความเป็นยุคหลังสมัยใหม่เข้ากับโลกาภิวัตน์ก็จะพบว่าโลกาภิวัตน์นั้นเกิดขึ้นเมื่อ 20-30 ปีที่ผ่านมาเอง โซลเตเห็นว่าความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ๆ จำนวนมากเกิดขึ้นตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1850s (พ.ศ. 2393-2402) เป็นต้นมา เช่น ในปี พ.ศ. 2394 มีงานจัดแสดงสินค้าระดับโลกขึ้นเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2409 มีการวางสายเคเบิลโทรเลขข้ามมหาสมุทรเป็นครั้งแรก ในปี

พ.ศ. 2442 มีการส่งสัญญาณวิทยุข้ามพรมแดนประเทศเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2469 มีการโทรศัพท์พูดคุยกันข้ามมหาสมุทรแอตแลนติกเป็นครั้งแรก (Scholte, 2005a, p. 100) โชลเตจึงเห็นว่าระยะเวลาในช่วงกลางของคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 (ตรงกับช่วง พ.ศ. 2393-2492) ถือว่าเป็นโลกาภิวัตน์ในยุคเริ่มแรก (incipient globalization) แต่ตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1950s (พ.ศ. 2493-2502) เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงใหม่ในอัตราที่เร่งเร็วขึ้นที่สำคัญหลายอย่าง เช่นในปี พ.ศ. 2499 มีการวางสายเคเบิลโทรศัพท์ข้ามมหาสมุทรเป็นครั้งแรก หลังจากนั้นจำนวนผู้ใช้โทรศัพท์ก็มากขึ้น เมื่อถึงปี พ.ศ. 2508 มีถึง 150 ล้านคน สำหรับผู้ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่นั้นในปี พ.ศ. 2521 ยังไม่มีแม้แต่คนเดียว แต่ก็เพิ่มขึ้นถึงกว่า 1,000 ล้านคนในปี พ.ศ. 2547 จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเริ่มจากศูนย์ในปี พ.ศ. 2528 มาเพิ่มเป็น 934 ล้านคนในปี พ.ศ. 2547 และเขตอุตสาหกรรมส่งออกเริ่มจากศูนย์เช่นเดียวกันในปี พ.ศ. 2500 ได้เพิ่มขึ้นถึง 3,000 แห่งในปี พ.ศ. 2545 (Scholte, 2005a, p. 117) เขาจึงระบุว่าช่วงเวลาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 (พ.ศ. 2493) เป็นต้นมาถือว่าเป็นโลกาภิวัตน์ที่เร่งเร็วขึ้นในยุคปัจจุบัน (contemporary accelerated globalization) และถือเอายุคหลังนี้เป็นค่านิยามโลกาภิวัตน์เพื่อให้แตกต่างจากความหมายของคำอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการทำให้เป็นสากล (universalization) กระบวนการทำให้เป็นแบบตะวันตก (westernization) กระบวนการทำให้เป็นเรื่องระหว่างประเทศ (internationalization) ซึ่งหลายคนนิยามว่ามีความหมายเท่ากับโลกาภิวัตน์ และแม้แต่กระบวนการเปิดให้มีการค้าเสรี (Liberalization) ที่เป็นเพียงมิติหนึ่งของโลกาภิวัตน์แนวเสรีนิยมใหม่

ถ้าจะดูว่าโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นเมื่อใดโดยพิจารณาจากการปรากฏขึ้นของแนวคิดนี้ในงานเขียน ก็คงพบว่าได้เริ่มมีการกล่าวถึงแนวคิดนี้ในงานเขียนของฝรั่งเศสและอเมริกันตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1960s (พ.ศ. 2503-2512) (Held, McGrew, Goldblatt, and Perraton, 1999, p. 1) มาร์แชล แมคลูฮัน (Marshall McLuhan) นักวิชาการชาวแคนาดาก็บัญญัติคำว่า “หมู่บ้านโลก” ขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เช่นเดียวกัน (Dicken, 2000, p. 315) ในปัจจุบันงานวิชาการที่กล่าวถึงโลกาภิวัตน์มีเป็นจำนวนมาก ถ้าจะเอาเกณฑ์พิจารณาที่ว่ามีการพูดถึงเรื่องนี้นักมากในช่วงเวลาใดไปพิจารณาว่าเพื่อชี้ว่าโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ผู้วิจัยเห็นว่าไม่สมเหตุผล เพราะแม้จะมีการกล่าวถึงแนวคิดนี้เมื่อไม่นานมานี้คือไม่เกิน 50 ปี แต่ผู้เขียนงานจำนวนไม่น้อยก็มองย้อนหลังกลับไปดูว่าเงื่อนไขเชิงวัตถุประสงค์ของกระบวนการโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นเมื่อใดกันแน่ ดังเช่นงานของโชลเตที่กล่าวข้างต้น และงานของจอร์จ โมเดลสกี ที่ใช้คำว่า “globalization” ในงานของตนเมื่อปี พ.ศ. 2515 แต่เขาก็เห็นว่าโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1,000 โดยถือเอาการแผ่ขยาย

อำนาจของมุสลิมไปในหลายประเทศในตะวันออกกลาง ยุโรป และตอนเหนือของอินเดียเป็นจุดเริ่มต้นของโลกาภิวัตน์ (Modelska, 2003, p. 55)

ประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะนำมาพิจารณาเพื่อจะนิยามโลกาภิวัตน์ให้ชัดเจนนั้นคือการมองหาลักษณะเด่นของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเรื่องโทรศัพท์เคลื่อนที่หรือโทรศัพท์มือถือ ถ้าเราเอาเกณฑ์การเกิดขึ้นของโทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องชี้ว่าโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2520 ก็ถือว่าโลกาภิวัตน์ยังไม่เกิดขึ้น เพราะในปีนั้นโทรศัพท์มือถือยังไม่เกิดขึ้น ถ้าเอาการยืดขยายตัวออกไปของโทรศัพท์มือถือเป็นเกณฑ์ ในปี พ.ศ. 2547 มีผู้ใช้โทรศัพท์มือถืออยู่ 1,000 ล้านคน ขณะที่ประชากรในโลกมีอยู่มากกว่า 6,000 ล้านคน จะถือได้ว่าในปีดังกล่าวเกิดโลกาภิวัตน์แล้วหรือไม่ ปัจจัยสำคัญที่ผู้วิจัยเห็นว่าควรนำมาพิจารณาประกอบด้วยก็คือความเข้มข้นของการใช้โทรศัพท์มือถือ เช่นดูว่าใช้นานเพียงใดในแต่ละวัน ใช้เพื่อทำอะไรบ้าง ใช้พูดคุยอย่างเดียว หรือใช้สำหรับทำอย่างอื่นเช่นฟังเพลงและดูคลิปวิดีโอด้วย และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้โทรศัพท์มือถือ เช่นดูว่าภาพ เสียง และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ส่งผ่านทางโทรศัพท์มือถือนั้นได้ส่งผลกระทบอย่างไรต่อวิถีชีวิตของคนผู้ใช้โทรศัพท์มือถือ เช่นมีผลต่อการรับวัฒนธรรมที่มาพร้อมกับเทคโนโลยีโทรศัพท์มือถืออย่างไร มีผลต่ออัตลักษณ์ของผู้ใช้โทรศัพท์มือถืออย่างไร

เมื่อใช้กรอบดังกล่าวข้างต้นมาพิจารณาความเปลี่ยนแปลงในภาพรวมของโลกที่เราจะนิยามได้ว่าเป็นโลกาภิวัตน์นั้น ผู้วิจัยเสนอให้พิจารณาทั้งการขยายตัวออกไปของความเปลี่ยนแปลงนั้นว่าไปถึงผู้คนมากน้อยเพียงใด ความเข้มข้นรุนแรงของความเปลี่ยนแปลงนั้น และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความเข้มข้นรุนแรงนั้น จากกรอบนี้ผู้วิจัยเห็นด้วยกับฮาร์วีย์และแอลเลน (Harvey and Allen, 1997) ในประเด็นที่ว่า การเปลี่ยนแปลงของระบบทุนนิยมเมื่อ 20-30 ปีมานี้ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญมาก การเปลี่ยนจากการผลิตแบบฟอร์ดมาเป็นแบบยืดหยุ่นนั้นเกิดขึ้นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศครั้งสำคัญโดยเฉพาะคอมพิวเตอร์ ซึ่งต่อมาเมื่อมีอินเทอร์เน็ตเกิดขึ้นในโลก อินเทอร์เน็ตก็ได้เสริมพลังให้แก่ระบบทุนนิยมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ยังเกิดความเปลี่ยนแปลงสำคัญขึ้นในระบบทุนนิยมโลกอีกหลายอย่างเช่นการเกิดขึ้นของทุนข้ามชาติที่ผนวกรวมเอาทุกประเทศเข้าไปอยู่ในระบบการผลิตและการเงินระดับโลกและการเกิดขึ้นของชนชั้นนายทุนข้ามชาติ เป็นต้น (Robinson, 2005, p. 317) ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ผู้วิจัยเห็นว่าส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคนทั่วทั้งโลก เช่นวัฒนธรรมแพร่หลายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็วได้ก็เพราะพลังของทุนและเทคโนโลยีที่ผ่านมาจากบริษัทข้ามชาติด้านการสื่อสาร ความร่อยหรอของทรัพยากรและปัญหาทางนิเวศวิทยาอื่น ๆ เช่นปัญหาโลกร้อน ปัญหามลพิษทางน้ำ เสียง และอากาศ ก็ถูกเร่งให้รุนแรงด้วยพลังของทุนที่แทรกตัวเข้าไปใน

พื้นที่ต่าง ๆ และบูดรีดทรัพย์ากรเพื่อสะสมทุน แม้แต่การล่มสลายของระบอบคอมมิวนิสต์ก็ถูกมองว่าเป็นชัยชนะของระบบทุนนิยม โดยที่สงครามเย็นที่ยืดเยื้อยังได้ช่วยให้พลังของทุนและเทคโนโลยีทะลุทะลวงเข้าไปในพื้นที่ใหม่ ๆ ได้มากขึ้น กรณีที่ธนาคารแห่งประเทศไทยประกาศใช้มาตรการดำรงเงินสำรองร้อยละ 30 ของเงินที่นำเข้ามาลงทุนสำหรับนักลงทุนต่างประเทศ เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2549 ซึ่งส่งผลให้นักลงทุนเทขายหุ้นออกไปจำนวนมากในวันต่อมา (19 ธันวาคม) ทำให้ดัชนีหุ้นลดลงถึง 108.41 จุด และทำให้มูลค่าตลาดหรือมูลค่าหลักทรัพย์ตามราคาตลาด (Market Capitalization) หายไปถึง 823,569 ล้านบาท จนทำให้ทางการต้องประกาศยกเลิกมาตรการนั้นสำหรับในส่วนของตลาดหลักทรัพย์ในคืนวันนั้น (เดลินิวส์, 21 ธันวาคม 2549) เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่าโลกาภิวัตน์ที่มีทุนและเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นพลังขับเคลื่อนนั้นส่งผลกระทบทที่รุนแรงและรวดเร็วเพียงใด

ผู้วิจัยถือเอาเกณฑ์เรื่องผลกระทบ (impact) เป็นเกณฑ์หลักในการพิจารณาสภาพความเป็นโลกาภิวัตน์ โดยใช้มิติของระดับของการขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง (extensivity) ของเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม และมิติของความเข้มข้น (intensity) ของเครือข่ายความสัมพันธ์นั้นเป็นเกณฑ์ร่วม ดังนั้นโลกาภิวัตน์ในความเห็นของผู้วิจัยจึงหมายถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิวัติของระบบทุนนิยมโลกโดยมีทุนและเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญซึ่งส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนทั่วทั้งโลกอย่างกว้างขวางและเข้มข้นรุนแรงในหลากหลายมิติของชีวิต ดังที่ได้กล่าวไว้ในย่อหน้าก่อนนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ประมาณคริสต์ทศวรรษ 1970s (พ.ศ. 2513-2522) เป็นต้นมา โดยที่ความเปลี่ยนแปลงนี้ยังคงเป็นกระบวนการที่ดำเนินอยู่ต่อไปในลักษณะที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนอย่างกว้างขวางและรุนแรงมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเสรีนิยมใหม่

แนวคิดเสรีนิยมใหม่มิได้มีความแตกต่างไปจากเสรีนิยมดั้งเดิมหรือเสรีนิยมคลาสสิกโดยสิ้นเชิง เพียงแต่หันมาเน้นเสรีภาพของปัจเจกบุคคลซึ่งมีนัยบ่งถึงเสรีภาพของตลาดด้วยมากขึ้น ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงฐานของเสรีนิยมใหม่จากเสรีนิยมคลาสสิกก่อน จากนั้นจะได้กล่าวถึงแนวคิดของเสรีนิยมใหม่

2.2.1 แนวคิดเสรีนิยมคลาสสิก

แนวคิดเสรีนิยมคลาสสิกมีพื้นฐานอยู่ที่หลักเสรีภาพของปัจเจกบุคคล ชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดี หรือความพึงพอใจของปัจเจกบุคคลแต่ละคนถูกมองว่ามีความสำคัญสูงสุดในตัวเอง มิใช่เพราะว่าเสรีภาพดังกล่าวมีคุณูปการต่อชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดี หรือความพึงพอใจของสังคม และในทางภววิทยา¹ แนวคิดเรื่องเสรีภาพมีลักษณะเป็นแบบปัจเจกนิยม (Individualism) เพราะว่าเป็นแนวคิดที่นำเอาปัจเจกบุคคลเท่านั้น มิใช่ชนชั้น หรือเชื้อชาติ หรือชาติ มาเป็นที่ตั้งของคุณค่า เป็นตัวแทนที่แท้จริง และเป็นผู้ทรงสิทธิและความรับผิดชอบที่แท้จริงในการวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย แนวคิดเสรีนิยมเชื่อว่าไม่มีปัจเจกบุคคลเท่านั้นที่สามารถทำการเลือกทางเลือกต่าง ๆ ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เสรีนิยมเห็นว่าไม่มี “การเลือกของสังคม” (Mack and Gaus, 2004, p. 116)

หัวใจสำคัญของหลักปรัชญาเสรีนิยมคลาสสิกเห็นได้จากแนวคิดของจอห์น ล็อก (Locke, 1994, p. 271) ที่ว่า “สภาพธรรมชาติมีกฎธรรมชาติควบคุมอยู่ซึ่งมีผลผูกพันกับทุกคน และเหตุผลซึ่งก็คือกฎธรรมชาตินั้นนั่นเองก็สอนมนุษย์ทุกคนว่า...ทุกคนล้วนเสมอภาคกันและเป็นอิสระต่อกัน จึงไม่ควรมิให้ผู้ใดทำร้ายชีวิต สุขภาพ เสรีภาพ หรือทรัพย์สินสมบัติของอีกคนหนึ่ง” แนวคิดของล็อกมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมในเวลาต่อมาอย่างมาก ซึ่งรวมทั้งการประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกาด้วย ดังปรากฏความตอนหนึ่งในคำประกาศว่า “เราเชื่อว่าความจริงเหล่านี้มีความประจักษ์ชัดในตัวเอง คือมนุษย์ทุกคนถูกสร้างขึ้นมาให้เท่าเทียมกัน พวกเขาได้รับสิทธิต่าง ๆ ที่ติดตัวมาและไม่อาจพรากไปได้จากพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ โดยที่ในบรรดาสิทธิเหล่านี้ ได้แก่ชีวิต เสรีภาพ และการแสวงหาความสุข” (Jefferson, 1963, p. 24)

ถ้ามองว่าทรัพย์สินเป็นที่มาของความสุข การที่คำประกาศอิสรภาพหันมาเน้นสิทธิในการแสวงหาความสุขเพิ่มเข้าไปด้วยก็ไม่ใช่ว่าเรื่องแปลก นอกจากนี้กระแสสังคมในยุคสมัยนั้นก็ได้หันมาเน้นเรื่องความสุขอีกด้วยเพราะในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนั้นในยุโรปก็มีนักปรัชญาอีกคนหนึ่งคือเจเรมี เบ็นแธม (Jeremy Bentham พ.ศ. 2291 -2375) ที่กำลังพัฒนาแนวคิดประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ขึ้นมา แนวคิดดังกล่าวนี้เน้นในเรื่องความสุข (happiness) ที่มีความหมายแคบ ๆ เท่ากับความเพลิดเพลิน (pleasure) เบ็นแธมได้กล่าวไว้ว่า “ธรรมชาติได้จัดวางมนุษย์ไว้ภายใต้

¹ภววิทยา (Ontology) เป็นสาขาหนึ่งของอภิปรัชญา (Metaphysics) ที่ศึกษาว่าอะไรคือสิ่งที่เป็นจริง กล่าวคือศึกษาธรรมชาติของสิ่งที่เป็นจริงในฐานะที่เป็นสากลที่สุด หรือในฐานะที่เป็น “สิ่ง” (entity) มิใช่ในฐานะสิ่งนั้นหรือสิ่งนี้โดยเฉพาะ เช่นไม่ใช่ในฐานะที่เป็นคน เป็นต้นไม้เป็นหิน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540, น. 74-75).

การควบคุมของนายผู้มีอำนาจสูงสุด 2 คน คือความเจ็บปวดและความเปลิดเปล็น...นายทั้งสองคนนี้ควบคุมเราในการกระทำทุกอย่างที่เราทำ ในคำพูดทุกคำที่เราพูด ในความคิดทุกอย่างที่เราคิด” (Bentham, 1948, p. 1)

อิทธิพลของแนวคิดของเบ็นแธมที่มีต่อสังคมนั้นมีไม่น้อย เพราะนอกจากเป็นนักปรัชญาแล้ว เขายังเป็นนักกฎหมายและนักปฏิรูปสังคมด้วย ในช่วงทศวรรษสุดท้ายของชีวิต เขาได้เขียนกรอบกฎหมายและรัฐธรรมนูญให้แก่สาธารณรัฐหลายแห่งที่กำลังเกิดขึ้นทั้งในทวีปอเมริกา (สาธารณรัฐของชาวสเปน) โปรตุเกส กรีซ และทริโปลี (Kelly, 2003, p. 308) แนวคิดของเขาจึงได้รับการนำไปปฏิบัติอย่างกว้างขวาง

แนวคิดประโยชน์นิยมได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้นอีกโดยศิษย์ของเบ็นแธมที่ชื่อจอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill พ.ศ. 2349-2416) นอกจากจะพัฒนาแนวคิดประโยชน์นิยมให้ละเอียดประณีตและรอบคอบยิ่งขึ้นแล้ว คุณูปการที่สำคัญยิ่งของมิลล์ตามความเห็นของไอแซฮาร์ เบอรลิน (Berlin, 1992, p. vii) ก็คือมิลล์ได้วางหลักการเรื่องเสรีภาพของพลเมืองและเสรีภาพทางปัญญาไว้อย่างชัดเจนที่สุดซึ่งถือว่าการวางรากฐานให้กับแนวคิดเสรีนิยมสมัยใหม่ มิลล์กล่าวไว้ในย่อหน้าแรกของความเรียงว่าด้วยเสรีภาพของเขาว่าเขาไม่ได้ต้องการกล่าวถึงเสรีภาพของเจตจำนง (หรือเจตจำนงเสรี) แต่เขาต้องการจะกล่าวถึงเสรีภาพของพลเมืองหรือเสรีภาพทางสังคมซึ่งเขาให้นิยามไว้ว่า “ธรรมชาติและขีดจำกัดของอำนาจที่สังคมจะนำมาบังคับใช้กับปัจเจกบุคคลได้อย่างชอบธรรม” (Mill, 1992, p. 5) เขากล่าวถึงจุดประสงค์ของงานเขียนเรื่อง “ว่าด้วยเสรีภาพ” (*On Liberty*) ไว้ว่าต้องการจะประกาศยืนยันหลักการง่าย ๆ ข้อหนึ่งคือหลักการป้องกันตนเอง ใจความสำคัญของหลักการนี้คือการป้องกันตนเองนั้นเป็น “เป้าหมายเพียงประการเดียวที่อนุญาตให้มนุษย์ชาติไม่ว่าจะเป็นรายบุคคลหรือโดยส่วนรวมเข้าสอดแทรกขัดขวางเสรีภาพในการกระทำของสมาชิกคนใดคนหนึ่งในสังคม” (Mill, 1992, p. 12)

มิลล์กล่าวว่าสังคมหรือรัฐไม่มีสิทธิที่จะบังคับให้ปัจเจกบุคคลกระทำตามสิ่งที่สังคมหรือรัฐต้องการได้ แม้ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่ดีที่ควรทำตามความเห็นของสังคมหรือรัฐ หากต้องการให้ทำ ก็ต้องใช้วิธีการชักจูงโน้มน้าว เกลี้ยกล่อมให้เห็นคล้อยตาม ไม่ใช่ใช้วิธีบังคับ จึงเห็นได้ว่า มิลล์ให้ความสำคัญกับเสรีภาพของปัจเจกบุคคลมาก บุคคลควรมีเสรีภาพทางสังคมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งปัจเจกบุคคลและสังคมหรือรัฐจะห้ามบุคคลไม่ให้ทำอะไร ๆ ได้ก็ต่อเมื่อการกระทำนั้นมีผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างชัดเจนเท่านั้น หากการกระทำนั้นกระทบแต่ตัวเขาคนเดียว รัฐหรือสังคมไม่มีอำนาจที่จะห้ามได้ นอกจากนี้การกระทำบางอย่างแม้จะกระทบหรือมีผลเสียต่อคน

อื่น แต่ถ้าคนอื่นนั้นยินยอม บุคคลก็มีเสรีภาพที่จะกระทำได้เหมือนกัน อย่างไรก็ตามการยินยอมดังกล่าวต้องเป็นการยินยอมของบุคคลที่มีวุฒิภาวะเพียงพอแล้ว (Mill, 1992, p. 13)

มิลล์เป็นนักปรัชญาที่มีผลงานโดดเด่นทางด้านเศรษฐศาสตร์ด้วย ก่อนหน้านี้ก็มีนักเศรษฐศาสตร์ซึ่งมีรากฐานเป็นนักปรัชญามาก่อนและได้ชื่อว่าเป็นบิดาของเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ คนหนึ่งที่ได้เน้นแนวคิดปัจเจกนิยมอย่างมาก บุคคลผู้นี้คืออดัม สมิท (Adam Smith พ.ศ. 2266-2333) สมิทเป็นคนร่วมสมัยเดียวกันกับเบ็นแธมซึ่งเป็นอาจารย์ของมิลล์ และแนวคิดของสมิทก็คล้ายคลึงกับแนวคิดของเบ็นแธมมากกว่าแนวคิดของมิลล์ โดยแนวคิดของสมิทและเบ็นแธมมีความโน้มเอียงไปทางอัตตัตถนิยม² มากกว่าแนวคิดของมิลล์ ทั้งคู่เน้นปัจเจกนิยม สมิทเน้นการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนบุคคล ส่วนเบ็นแธมก็เน้นการแสวงหาความสุขของปัจเจกบุคคล (และของสังคมด้วย) ขณะที่มิลล์แม้จะเน้นไปที่เสรีภาพทางสังคมของปัจเจกบุคคลโดยตรง แต่ข้อเสนอของเขาที่ไม่ได้เน้นให้ปัจเจกบุคคลใช้เสรีภาพเพื่อกอบโกยผลประโยชน์ส่วนตัว (Gaub, 2004, p. 201)

สมิทมองการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนบุคคลว่านอกจากจะไม่ได้ขัดกับผลประโยชน์ของส่วนรวมแล้วยังก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่สังคมและประเทศชาติอีกด้วย เขาได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้หลายครั้งในหนังสือเรื่อง The Wealth of Nations ของเขา เช่นตอนหนึ่งเขากล่าวว่า “มิใช่ความกรุณาของคนขายเนื้อ คนทำเบียร์ และคนทำขนมปังหรือคนที่ทำให้เรามีอาหารมื้อเย็นรับประทาน แต่การเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัวของคนเหล่านั้นต่างหาก” (ที่ทำให้เรามีอาหารรับประทาน) (Smith, 1991, p. 13) สมิทกล่าวว่าเราทุ่มเทให้กับตัวเราเองมิใช่เพราะเห็นแก่มนุษยชาติแต่เพราะเรารักตัวเราเอง และเราไม่ได้พูดกับคนอื่นถึงเรื่องความจำเป็นของเราเองแต่พูดถึงผลประโยชน์ที่พวกเขาจะได้รับ สมิทกล่าวว่าไม่มีใครนอกจากคนขอทานที่จะเลือกที่จะพึ่งพาความกรุณาจากคนอื่น และคนขอทานนั้นก็ไม่ได้พึ่งพาความกรุณานั้นเสียทั้งหมด เราต่างคนต่างก็มีความต้องการ มีผลประโยชน์ของตัวเอง มีความรักตัวเอง เราต้องการสิ่งหนึ่งที่คนอื่นมี และคน

²อัตตัตถนิยม เป็นศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน แปลมาจาก Egoism ซึ่งในอภิปรัชญาใช้คำว่าอัตตานิยม โดยหมายถึงทรรณะที่ถือว่ามิอัตตา (Ego) ส่วนอัตตัตถนิยมใช้ในทางจริยศาสตร์และจิตวิทยา โดยในทางจริยศาสตร์หมายถึงทรรณะที่ถือว่าผลประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้นเป็นสิ่งที่บุคคลพึงแสวงหา ซึ่งต่างกับปรตถนิยม (Altruism) ที่ถือว่าประโยชน์ของผู้อื่นสำคัญกว่าประโยชน์ส่วนตัว และในทางจิตวิทยาหมายถึงทรรณะที่ถือว่าผลประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้นที่เป็นแรงจูงใจให้บุคคลกระทำการต่าง ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540, น. 30-31).

อื่นก็ต้องการสิ่งที่เรามี เราก็เอาสิ่งเหล่านั้นมาซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนกัน ด้วยการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว การแบ่งงานกันทำ และแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายสินค้ากันเช่นนี้แหละ ที่จะทำให้ประโยชน์ส่วนรวมเกิดขึ้นมาได้ (Smith, 1991, p. 13) ตามหลักการเรื่อง “มือที่มองไม่เห็น” (invisible hand) ของเขา

การเน้นปัจเจกนิยมของสมิธนั้นเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการเน้นบทบาทของภาคเอกชน และจำกัดบทบาทของรัฐในทางเศรษฐกิจ ดังที่เขาได้เสนอแนะให้รัฐบาลทำหน้าที่อันจำกัดอยู่เพียงแค่ 3 ประการเท่านั้น กล่าวคือ หน้าที่ในการป้องกันประเทศจากการรุกรานของประเทศอื่น หน้าที่ในการปกครองดูแลภายในประเทศในส่วนที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยและความยุติธรรม และหน้าที่ในการสร้างและทำนุบำรุงรักษางานสาธารณะ (เฉพาะ) ที่มีประโยชน์มากที่สุด (Smith, 1991, p. 510-511)

สมิธเขียนหนังสือเรื่อง The Wealth of Nations เสร็จในปี พ.ศ. 2318 และตีพิมพ์เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2319 หนังสือเรื่องนี้ขายหมดอย่างรวดเร็ว เมื่อถึงปี พ.ศ. 2332 ก็ได้รับการตีพิมพ์ถึง 5 ครั้ง งานของเขามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้วย โดยนายกรัฐมนตรีอังกฤษ ลอร์ดนอร์ท (Lord North) ได้นำเอาข้อเสนอแนะของเขาเกี่ยวกับการเก็บภาษีไปใช้ในงบประมาณปี พ.ศ. 2319 และ 2321 ข้อเสนอแนะของเขายังถูกนำไปใช้ในนโยบายรัฐบาลของอเมริกาและไอร์แลนด์ด้วย (Raphael, 1991, p. xix-xx) นอกจากนี้แนวคิดหลายอย่างที่เขากล่าวถึงก็ได้กลายเป็นหลักการสำคัญในทางเศรษฐศาสตร์ในเวลาต่อมา

แนวคิดของนักคิดเสรีนิยมคลาสสิกมีอิทธิพลต่อนักคิดเสรีนิยมในสมัยต่อมา ซึ่งทำให้แนวคิดเสรีนิยมมีความหลากหลายมากขึ้น นักคิดเสรีนิยมส่วนหนึ่งได้ฟื้นฟูและพัฒนาแนวคิดเสรีนิยมขึ้นมาใหม่โดยเฉพาะด้วยการเน้นแนวคิดเรื่องสิทธิในทรัพย์สินของลัทธิและแนวคิดการจำกัดบทบาทของรัฐให้น้อยลงของสมิธ แนวคิดดังกล่าวนี้คือแนวคิดเสรีนิยมใหม่

2.2.2 แนวคิดเสรีนิยมใหม่

ถ้าถือเอาการตีพิมพ์หนังสือเรื่อง The Road to Serfdom ของฟรีดริช ฮาเยก (Friedrich Hayek) ในปี พ.ศ. 2487 เป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดเสรีนิยมใหม่ ก็จะพบว่าแนวคิดนี้มีอายุกว่า 6 ทศวรรษแล้ว อย่างไรก็ตาม แนวคิดเสรีนิยมใหม่นั้นได้เริ่มแพร่กระจายมากขึ้นในช่วงตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1970s (พ.ศ. 2513-2522) และคริสต์ทศวรรษ 1980s (พ.ศ. 2523-2532) นี้เอง โดยเชื่อมโยงอยู่กับการถือกำเนิดขึ้นของพวกขวาใหม่ (the New Right) ในประเทศแถบ

แอตแลนติกเหนือโดยเฉพาะอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในช่วงเวลาเดียวกันนี้ (Haywood, 1997, p. 47; Watts, 2000, p. 547)

แนวคิดเสรีนิยมใหม่เน้นความสำคัญของสิทธิในทรัพย์สินของปัจเจกบุคคล เช่นเดียวกับแนวคิดเสรีนิยมคลาสสิก ดังจะเห็นได้จากแนวคิดของฟรีดริช ฮาเยก (พ.ศ. 2442-2535) ซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์ชาวออสเตรีย เขากล่าวไว้ตอนหนึ่งว่าสิ่งที่ผู้คนในยุคของเราลืมไปก็คือระบบทรัพย์สินส่วนตัวนั้นเป็นเครื่องรับประกันที่สำคัญที่สุดของเสรีภาพทั้งสำหรับคนที่เป็นเจ้าของและคนที่ไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน เนื่องจากการควบคุมวิธีการผลิตนั้นถูกจัดสรรไว้ในท่ามกลางผู้คนจำนวนมากที่กระทำการอย่างเป็นอิสระต่อกันโดยที่ไม่มีผู้ใดมีอำนาจเหนือเราอย่างสิ้นเชิง และเราในฐานะปัจเจกบุคคลก็สามารถที่จะตัดสินใจว่าจะทำอะไรด้วยตัวของเราเอง ถ้าวิธีการผลิตทุกอย่างตกอยู่ในการควบคุมของกลุ่มเดียวหรือคนเดียว ไม่ว่าจะเป็นในนามของสังคมโดยรวมหรือของเผด็จการ ใครก็ตามที่ได้ใช้อำนาจนั้นก็จะมีอำนาจควบคุมเหนือเราโดยสิ้นเชิง (Hayek, 1993, p. 78) ความคิดเห็นของเขาที่แสดงข้างต้นนอกจากจะตอกย้ำความสำคัญของทรัพย์สินส่วนบุคคลแล้ว ยังถือว่าการวิพากษ์วิจารณ์ลัทธิเศรษฐกิจการเมืองแบบสังคมนิยมซึ่งอยู่ตรงข้ามกับลัทธิทุนนิยมไปในตัว

ความสำคัญของสิทธิในทรัพย์สินยังได้รับการตอกย้ำอีกโดยโรเบิร์ต โนซิก (Robert Nozick พ.ศ. 2481-2545) โนซิกได้รับอิทธิพลในเรื่องสิทธิในทรัพย์สินจากล็อก แต่เขาเน้นสิทธิในทรัพย์สินยิ่งกว่าล็อกเสียอีก เพราะในขณะที่ล็อกบอกว่าคุณมีสิทธิในทรัพย์สินเพราะทรัพย์สินของคนเรานั้นเกิดขึ้นมาจากการที่คนเราทุ่มเทแรงงานซึ่งเป็นของเราเองลงไปบนแผ่นดินที่พระเจ้าประทานให้เป็นสมบัติร่วมของทุกคน ซึ่งหมายความว่าคนที่ลงมือทำงานแล้วสร้างผลผลิตขึ้นมาจากงานนั้นคือเจ้าของทรัพย์สิน แต่โนซิกกลับบอกเราว่าแม้คนที่ไม่ได้ลงมือทำงานด้วยตนเองก็สามารถมีสิทธิในทรัพย์สินได้ เช่นโดยการได้รับมาจากคนอื่นที่ให้เป็นของขวัญหรือโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการได้รับมรดก โนซิกเห็นว่าสิทธิในทรัพย์สินจากการได้รับมรดกก็เป็นสิทธิอันชอบธรรมเช่นเดียวกับสิทธิในทรัพย์สินที่เกิดจากการลงมือทำงานด้วยตนเอง ดังนั้นรัฐจึงไม่มีความชอบธรรมที่ใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อบีบบังคับเอาทรัพย์สินสมบัติส่วนบุคคลไปจัดสรรหรือกระจายให้คนอื่นเพื่อให้เกิดความยุติธรรม³ สำหรับโนซิกแล้ว ความยุติธรรมจะต้องมีพื้นฐานมาจากสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล

³ ดูการอภิปรายประเด็นนี้เพิ่มเติมใน Nozick, 1974, pp. 149-182.

การเสนอให้รัฐทำหน้าที่อย่างจำกัดเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่สำคัญของเสรีนิยมใหม่ ดังที่ มิลตัน ฟรีดแมน (Milton Friedman พ.ศ. 2455-2549) ได้กล่าวไว้ว่า “หน้าที่หลักของรัฐบาล จะต้องเป็นการปกป้องเสรีภาพของเราทั้งจากศัตรูภายนอกทั้งบ้านเราและจากพลเมืองร่วมชาติ ของเราเอง” (Friedman, 1967, p. 2) โดยหน้าที่หลักเหล่านี้ได้แก่การดูแลรักษาระเบียบกฎหมาย และความสงบเรียบร้อย การทำให้สัญญาของเอกชนมีผลบังคับใช้ได้ และการส่งเสริมการแข่งขัน ในตลาด กล่าวอีกนัยหนึ่งรัฐบาลเป็นเพียงผู้สร้างกฎกติกาและเป็นกรรมการตัดสินตามกติกาใน การเล่นเกม รัฐบาลมิใช่ผู้ที่เล่นเกมเสียเอง (Friedman, 1967, pp. 25-27) นอกจากจะเสนอให้ รัฐบาลทำหน้าที่อย่างจำกัดแล้ว เขายังเสนอว่าอำนาจของรัฐบาลจะต้องกระจายลงไปสู่ท้องถิ่น ด้วย (Friedman, 1967, pp. 2-3) นอกจากนี้ ยังเห็นแนวคิดการจำกัดบทบาทของรัฐได้ จากโรเบิร์ต โนซิก ในคำนำของหนังสือเล่มสำคัญของเขาคือ *Anarchy, State, and Utopia* โนซิก ได้กล่าวถึงข้อสรุปสำคัญว่ารัฐที่มีความชอบธรรมคือรัฐที่มีบทบาทหน้าที่อันจำกัด โดยมีหน้าที่ใน การปกป้องคุ้มครองประชาชนจากการใช้กำลัง การขโมย การคดโกง และมีหน้าที่ในการทำให้ สัญญาต่าง ๆ มีผลบังคับใช้ได้ ส่วนรัฐที่ขยายบทบาทหน้าที่ออกไปมากซึ่งจะเป็นการ (เสี่ยงต่อ การ) ละเมิดสิทธิของบุคคลนั้นถือว่าเป็นรัฐที่ไม่มีความชอบธรรม โดยที่นัยสำคัญซึ่งตามมาจาก ข้อสรุปข้างต้นก็คือรัฐไม่ควรจะใช้กลไกเชิงบังคับเพื่อให้พลเมืองบางคนไปช่วยเหลือคนอื่น หรือ เพื่อที่จะห้ามมิให้ประชาชนทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นผลดีต่อตนเองและเป็นการปกป้องตนเอง (Nozick, 1974, p. ix)

แนวคิดที่เสนอให้มีการจำกัดบทบาทหน้าที่ของรัฐให้น้อยลงและการกระจายอำนาจ ให้ท้องถิ่นนั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอยู่กับแนวคิดเรื่องการปกป้องรักษาเสรีภาพของประชาชน เพราะรัฐที่เข้าไปมีบทบาทหน้าที่มากเกินไปนั้นย่อมเสี่ยงต่อการเข้าไปละเมิดเสรีภาพของ ประชาชน ฟรีดแมนเห็นว่าการปล่อยให้ปัจเจกบุคคลมีเสรีภาพอย่างเต็มที่โดยที่รัฐไม่เข้าไปก้าว ก่ายแทรกแซงนั้นยังมีประโยชน์ในแง่ของการสร้างสรรค์อารยธรรมอีกด้วย ฟรีดแมนได้ยกตัวอย่าง บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ที่ประสบความสำเร็จและสร้างคุณูปการที่ยิ่งใหญ่ให้แก่โลก เช่น นิวตันกับไอน์สไตน์ ไอแซค นิวตันกับบอห์ เช็กสเปียร์ เอดิสัน และฟลอเรนซ์ นิติงเกล เป็นต้น ว่าความสำเร็จของบุคคลเหล่านี้มิได้เกิดจากการชี้นำของรัฐเลย หากแต่เป็นผลผลิตที่เกิดจาก อัจฉริยภาพส่วนบุคคล ความมุ่งมั่นแน่วแน่ของคนส่วนน้อย และบรรยากาศทางสังคมที่เปิดโอกาส ให้มีความแตกต่างหลากหลาย (Friedman, 1967, pp. 3-4)

แนวคิดเสรีนิยมใหม่ทั้งที่เป็นของฮาเย็ก ฟรีดแมน และโนซิกนั้นเน้นเสรีภาพของ ปัจเจกบุคคลและสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลมากกว่าแนวคิดเสรีนิยมเสียอีก อีกทั้งยังเน้นที่การ

จำกัดบทบาทของรัฐที่มีต่อปัจเจกบุคคลให้เหลือน้อยที่สุด จึงเป็นแนวคิดที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อิสระเสรีนิยม⁴ (Libertarianism)

⁴ คำนี้เป็นศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งให้ความหมายไว้ว่าเดิมหมายถึง ทรศนะที่ถือว่าเจตจำนงเสรี (free will) มีจริง แต่ในปัจจุบันหมายถึงทรศนะที่ให้ความสำคัญแก่เสรีภาพส่วนบุคคลทั้งในด้านความคิดและการกระทำ คำนี้มีความหมายแตกต่างจากเสรีนิยม (Liberalism) ซึ่งเดิมในยุโรปหมายถึงลัทธิเศรษฐกิจสังคมที่เห็นว่าเอกชนควรมีเสรีภาพในการดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจและดำเนินชีวิตโดยทั่วไป โดยที่รัฐเข้าไปแทรกแซงน้อยที่สุด แต่เสรีนิยมในปัจจุบันโดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกาหมายถึงทรศนะที่ถือว่าบุคคลจะมีเสรีภาพก็ต่อเมื่อเขาพ้นจากความไม่เสมอภาค ความยากจน ความเจ็บป่วย และความไม่รู้ รัฐจึงควรเข้าไปดูแลช่วยเหลือบุคคลที่อยู่ในฐานะที่เสียเปรียบทางสังคม เช่นคนจน คนชรา และคนกลุ่มน้อย ให้พ้นจากสภาพดังกล่าวให้มากที่สุด แม้ว่ารัฐจะต้องเข้าไปแทรกแซงก็ตาม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2540, น.57) ผู้วิจัยเห็นว่าเราจะเข้าใจความแตกต่างระหว่างเสรีนิยมกับอิลลิเบอริยานิซึมได้ดีขึ้น เมื่อพิจารณาพัฒนาการของเสรีนิยมที่อาจแบ่งได้เป็น 3 ยุคคือ 1) ในยุคเริ่มแรกนั้นถือเป็นยุค*เสรีนิยมคลาสสิก* (Classical Liberalism) นักคิดเสรีนิยมให้ความสำคัญกับเสรีภาพส่วนบุคคล (เช่นจอห์น ล็อก และจอห์น สจ๊วต มิลล์) และการเน้นกลไกตลาด (เช่นอดัม สมิธ) ยุคนี้ 2) ในยุคต่อมาถือเป็นยุค*เสรีนิยมสมัยใหม่* (Modern Liberalism) นักคิดเสรีนิยมในยุคนี้ได้กล่าวถึงเสรีภาพในเชิงบวกมากขึ้น เสรีภาพในเชิงบวกนี้เน้นเสรีภาพในการพัฒนาตนเอง และต้องการให้รัฐเข้ามาช่วยดูแลเพื่อให้การพัฒนาตนเองบรรลุผล นักคิดเสรีนิยมในกลุ่มนี้ได้รับอิทธิพลจากงานของมิลล์ เช่น กรีน (T. H. Green - พ.ศ. 2379-2425) ฮอบเฮ้าส์ (L. T. Hobhouse - พ.ศ. 2407-2472) และ ฮอบสัน (J. A. Hobson - พ.ศ. 2401-2483) (สำหรับแนวคิดของนักเสรีนิยมในยุคนี้ ขอให้ดู Gauba, 2004, pp. 202-206, 357-358; Heywood, 1997, pp. 43-44; 1998, pp. 57-58; 1999, pp. 29-31, 309-310; Morrow, 1998, pp. 45-46, 70-72, 188) เป็นที่น่าสังเกตว่านักเศรษฐศาสตร์ชื่อดังอย่างจอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ (John Maynard Keynes - พ.ศ. 2426-2489) ซึ่งมีชีวิตร่วมสมัยกับฮอบเฮ้าส์และฮอบสันก็มีแนวคิดที่เน้นบทบาทของรัฐเหมือนกัน โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ และ 3) ในยุคปัจจุบันถือเป็นยุค*เสรีนิยมใหม่* (Neoliberalism) ที่หันมาเน้นเสรีภาพส่วนบุคคลและกลไกตลาดอีกครั้งในระดับที่มากกว่ายุคเสรีนิยมคลาสสิกเสียอีก ผู้วิจัยจัดให้ฮาเย็ก ฟรีดแมน และโนซิกอยู่ในกลุ่มนี้ โดยนัยที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าอิลลิเบอริยานิซึมกับเสรีนิยมใหม่นั้นมีความคล้ายคลึงกันในแง่ที่ต่างก็เน้นเสรีภาพของปัจเจกบุคคลอย่างมาก อย่างไรก็ตามนี้มิได้เป็น

แนวคิดเสรีนิยมใหม่โดยเฉพาะของฮาเย็กและฟรีดแมนนั้นมีอิทธิพลทั้งในและนอกแวดวงวิชาการ ในแวดวงวิชาการนั้นฮาเย็กทำงานสอนในสถาบันหลายแห่ง โดยเฉพาะที่สำนักเศรษฐศาสตร์แห่งลอนดอน (London School of Economics) ในอังกฤษ และมหาวิทยาลัยชิคาโกในสหรัฐอเมริกา (Heywood, 1997, p. 49) ขณะที่ฟรีดแมนก็สอนประจำอยู่ที่มหาวิทยาลัยชิคาโก (Heywood, 1997, p. 173) ทั้งฮาเย็กและฟรีดแมนเป็นนักเศรษฐศาสตร์ชื่อดังที่มีลูกศิษย์มากมาย และนอกแวดวงวิชาการแนวคิดของบุคคลทั้งสองก็ได้รับการนำไปใช้เป็นแนวทางกำหนดนโยบายซึ่งเป็นที่มาของแนวนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่

2.3 แนวนโยบายเสรีนิยมใหม่ในอังกฤษและสหรัฐอเมริกา

แนวคิดเสรีนิยมใหม่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะในประเทศอังกฤษด้วยความพยายามผลักดันของกลุ่มนักธุรกิจ โดยเฉพาะนายแอนโทนี ฟิชเชอร์ (Anthony Fisher) กลุ่มนักธุรกิจได้ให้การสนับสนุนทางการเงินเพื่อเผยแพร่แนวคิดเสรีนิยมใหม่อย่างกว้างขวาง ได้มีการเชิญฮาเย็กไปบรรยายในที่ต่าง ๆ และได้มีการก่อตั้งสถาบันต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อเผยแพร่แนวคิดเสรีนิยมใหม่ เช่นในปี พ.ศ. 2517 ได้มีการก่อตั้งศูนย์ศึกษานโยบาย (Centre for Policy Studies) และในปี พ.ศ. 2519 ก็ได้มีการก่อตั้งสถาบันอดัม สมิท (The Adam Smith Institute) รวมทั้งมีการประสานสัมพันธ์กับองค์กรสื่อมวลชนใหญ่ ๆ เช่น The Daily Telegraph และ The Times การเชื่อมประสานของบุคคล สถาบัน และองค์กรสื่อมวลชนดังกล่าวได้นำไปสู่การก่อรูปของแนวนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลอังกฤษในยุคสมัยของนางมาร์กาเรต แทตเชอร์ (พ.ศ. 2522-2533) (เสนห์ จามริก, 2549, น. 167) นางแทตเชอร์เองก็ยึดถือแนวคิดเสรีนิยมใหม่อย่างแน่นแฟ้นดังที่เธอก้าวไว้ว่า “ไม่มีสิ่งใดที่เรียกว่าสังคมหรือมีแต่ปัจเจกบุคคลและครอบครัวของพวกเขา” (Quoted in Heywood, 1997, p. 49; 1999, p. 43)

รัฐบาลของนางแทตเชอร์เป็นรัฐบาลที่มาจากพรรคอนุรักษนิยม แนวนโยบายของรัฐบาลแทตเชอร์ซึ่งต่อมาถูกเรียกว่าเป็นลัทธิแทตเชอร์ (Thatcherism) นั้นจึงเป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดเสรีนิยมใหม่กับแนวคิดอนุรักษนิยมใหม่ ซึ่งถือกันว่าเป็นการเกิดขึ้นของกลุ่มขวาใหม่ พวกขวามือนำเอาแนวคิดที่ดูเหมือนตรงข้ามกันมาอยู่ด้วยกันได้ เพราะในขณะที่เสรีนิยม

การแบ่งยุคที่ได้ขีดตายตัว เพราะในยุคปัจจุบันก็มีนักเสรีนิยมอยู่หลายแบบ นักเสรีนิยมร่วมสมัย เช่นจอห์น รอลส์ (John Rawls) อมาร์ตยา เซ็น (Amartya Sen) และโจเซฟ สติกลิตซ์ (Joseph Stiglitz) ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดที่เป็นแบบเสรีนิยมสมัยใหม่มากกว่าแบบเสรีนิยมใหม่

ใหม่เน้นความสำคัญของปัจเจกบุคคล เสรีภาพในการเลือก กลไกตลาด และรัฐบาลที่มีบทบาทหน้าที่อันจำกัด อนุรักษ์นิยมใหม่กลับเน้นความสำคัญของชาติ อำนาจนิยม ระเบียบวินัยและการยึดถือลำดับชั้นสูงต่ำ และรัฐบาลที่เข้มแข็ง (Heffernan, 2001, p. 29)

สำหรับอิทธิพลของเสรีนิยมใหม่นั้นเห็นได้ชัดเจนจากนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ เสรีนิยมทางเศรษฐกิจมีหลักการสำคัญอย่างน้อย 2 ประการ ประการแรกคือการเน้นบทบาทของตลาดเสรีในการผลิต การกระจาย และการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ประการที่สองคือการจำกัดบทบาทของรัฐในการเข้าไปแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Heffernan, 2001, p. 29) รัฐบาลแธตเชอร์ได้ดำเนินนโยบายตามหลักการดังกล่าวหลายอย่าง เช่นเพื่อให้รัฐมีขนาดเล็กลง รัฐบาลแธตเชอร์สามารถลดจำนวนข้าราชการพลเรือนลงจากเดิม 732,000 คนในปี พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นปีที่นางแธตเชอร์เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มาเหลืออยู่ที่ 567,000 คนในปี พ.ศ. 2533 ซึ่งเป็นปีที่เธอออกจากตำแหน่ง (จุฬพล หนิมพานิช, 2548, น. 166) นอกจากนี้รัฐบาลแธตเชอร์ ยังได้นำเอาเทคนิคการจัดการภาครัฐแบบใหม่มาใช้ ควบคุมภาวะเงินเฟ้อ จำกัดการใช้จ่ายงบประมาณภาครัฐ ลดการกู้หนี้สาธารณะ ลดการเก็บภาษีทางตรง สร้างแรงจูงใจต่าง ๆ ให้แก่ธุรกิจ ส่งเสริมการลงทุนทางการเงินทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทำให้ตลาดแรงงานมีความยืดหยุ่น ออกกฎหมายมาควบคุมสภาพแรงงาน และทำการแปรรูปรัฐวิสาหกิจจำนวนมากให้เป็นของเอกชน (Heffernan, 2001, pp. 47, 57, 65)

แนวนโยบายเสรีนิยมใหม่ของรัฐบาลแธตเชอร์ยังถูกส่งต่อมายังรัฐบาลของนายจอห์น เมเจอร์ (John Major) และแม้แต่รัฐบาลพรรคแรงงานของนายโทนี แบลร์ (Tony Blair) ก็เปลี่ยนแนวนโยบายของพรรคจากเดิมที่ให้ความสำคัญต่อแนวทางรัฐสวัสดิการมาเน้นแนวทางเสรีนิยมใหม่เช่นเดียวกัน⁵

ในสหรัฐอเมริกา ก็มีกลุ่มขวาใหม่เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน และแนวคิดเสรีนิยมใหม่ก็ได้เข้าไปมีอิทธิพลอย่างชัดเจนในนโยบายเศรษฐกิจของอเมริกาตั้งแต่ยุคของรัฐบาลนายโรนัลด์ เรแกน (Ronald Reagan) เป็นต้นมา แนวคิดเสรีนิยมใหม่ที่ส่งอิทธิพลจนกลายเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลเรแกนก็เกิดจากการผลักดันของกลุ่มนักธุรกิจเช่นกัน กลุ่มนักธุรกิจได้ผลักดันให้มีการเผยแพร่แนวคิดทั้งของฮาเย็กและฟรีดแมน โดยได้มีการก่อตั้งสถาบันต่าง ๆ ขึ้นมาเผยแพร่แนวคิด เช่นได้มีการก่อตั้งมูลนิธิเฮอริเทจ (Heritage Foundation) ขึ้นมาในปี พ.ศ. 2516 ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 ก็มีการก่อตั้งศูนย์ระหว่างประเทศเพื่อการศึกษา นโยบายเศรษฐกิจ (International Center

⁵ดูรายละเอียดใน Heffernan, 2001.

for Economic Policy Studies) ขึ้นที่นิวยอร์ก และในปี พ.ศ. 2522 ก็มีการก่อตั้งสถาบันแปซิฟิกเพื่อนโยบายสาธารณะ (Pacific Institute for Public Policy) ขึ้นที่ซานฟรานซิสโก (เสนห์ จามริก, 2549, น. 165) นายเรแกนได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีในปี พ.ศ. 2524 โดยดำรงตำแหน่งอยู่ถึง 8 ปีจากปี พ.ศ. 2524-2532 มิลตัน ฟรีดแมนก็ได้ดำรงตำแหน่งอยู่ในคณะกรรมการที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจของประธานาธิบดีเรแกนด้วย (Friedman, 2005, p. 53) แนวนโยบายทางเศรษฐกิจของนายเรแกนซึ่งมักถูกเรียกว่า “Reaganomics” นั้นเป็นส่วนผสมของแนวนโยบายหลายอย่างซึ่งรวมทั้งแนวนโยบายด้านการเงินนิยม (Monetarism) ตามแบบของฟรีดแมน แนวนโยบายทางเศรษฐกิจที่เน้นด้านอุปทาน แนวคิดของกลุ่มทางเลือกที่สมเหตุสมผล (Rational Choice) และแนวคิดอนุรักษนิยมตลาดเสรีแบบดั้งเดิม (Boskin, 1988, p. 11)

มาตรการทางนโยบายเศรษฐกิจที่สำคัญ ๆ ของรัฐบาลเรแกนประกอบด้วย 1) การจัดอุปสรรคที่ทำลายแรงจูงใจในการสร้างความมั่งคั่งและรายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยการลดภาษี การปฏิรูประบบการจัดเก็บภาษี และการรักษาภาวะเงินเฟ้อให้ต่ำ 2) การเพิ่มงบประมาณด้านการป้องกันประเทศ แต่ลดงบประมาณด้านกิจการภายในประเทศ 3) การลดระเบียบขั้นตอนในการประกอบอุตสาหกรรมและการจัดลำดับความสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคมในด้านสุขภาพอนามัย ความมั่นคงปลอดภัย และกฎเกณฑ์ด้านมลภาวะให้มีความสมดุลกัน และ 4) การลดการครอบงำของรัฐบาลในนโยบายการเงินและการคลัง (Boskin, 1988, pp. 1-2)

นอกจากในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาแล้ว แนวนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่นี้ยังถูกนำไปใช้ในประเทศอื่น ๆ เช่น ฝรั่งเศส แคนาดา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกันนั้น (จุมพล หนิมพานิช, 2548, น. 179; Heffernan, 2001, p. 13) และในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1980s นี้เองที่มีปัญหาวิกฤติหนี้สินในประเทศต่าง ๆ แถบลาตินอเมริกาและแอฟริกา ซึ่งทำให้ธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศเข้าไปแก้ปัญหาด้วยการเสนอให้นำเอาโครงการปรับโครงสร้าง (Structural adjustment programmes) ซึ่งเป็นแนวนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่ไปใช้ในประเทศเหล่านั้น อันเป็นที่มาของ “ฉันทมติวอชิงตัน” (Thomas, 2005, p. 329)

2.4 ฉันทมติวอชิงตัน: นโยบายเสรีนิยมใหม่ที่แพร่กระจายไปทั่วโลก

คำว่า “ฉันทมติวอชิงตัน” นี้แปลมาจาก “Washington Consensus” ซึ่งเป็นคำที่จอห์น วิลเลียมสัน (John Williamson) นักเศรษฐศาสตร์ของสถาบันเพื่อเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ (Institute for International Economics) ในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. บัญญัติขึ้นมาใช้เมื่อตอนเขาที่เขียนบทความเรื่อง “What Washington Means by Policy Reform” ในปี พ.ศ. 2532

วิลเลียมสันกล่าวว่าตอนแรกตนเองมิได้ตั้งใจเขียนให้เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการพัฒนาเป็นการทั่วไป แต่เขียนขึ้นมาในฐานะที่เป็นรายการของนโยบายต่าง ๆ ที่ทางฝ่ายสถาบันต่าง ๆ ในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. เห็นว่าเป็นนโยบายที่เหมาะสมสำหรับเอาไปใช้ในลาตินอเมริกาในช่วงเวลานั้น (Williamson, 2000, p. 252; 2004, p. 1)

วิลเลียมสันกล่าวว่าฉันทมตวอชิงตันมีความหมายแตกต่างกัน 3 ความหมายเป็นอย่างน้อย (Williamson, 2004, p. 1-2) คือ 1) เป็นรายการของการปฏิรูปนโยบายที่เฉพาะเจาะจงเพียง 10 ชุดสำหรับใช้ในลาตินอเมริกาในช่วงปี พ.ศ. 2532 ตามความหมายดั้งเดิมที่ใช้ 2) เป็นชุดของนโยบายทางเศรษฐกิจที่สถาบันการเงินระหว่างประเทศโดยเฉพาะกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลก รวมทั้งกระทรวงการคลังของสหรัฐอเมริกา รมรณรงค์ส่งเสริมให้มีการนำเอาไปใช้ในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ซึ่งต่อมามีการเพิ่มชุดของนโยบายเข้ามาอีก 10 ประการตามที่แดนี รอดริก (Rodrik, 2002) กล่าวไว้ และ 3) เป็นชุดของนโยบายที่ผู้วิจารณ์เห็นว่านโยบายเหล่านี้เป็นนโยบายที่สถาบันการเงินระหว่างประเทศต่าง ๆ พยายามที่จะยึดเยียดให้กับประเทศที่เป็นลูกหนี้ของตน ฉันทมตวอชิงตันในความหมายนี้มีความหลากหลายไปตามผู้วิจารณ์ แต่มักจะครอบคลุมความเห็นที่ว่าสถาบันการเงินระหว่างประเทศเหล่านี้เป็นตัวแทนของเสรีนิยมใหม่ และดังนั้นจึงพยายามที่จะลดบทบาทของรัฐให้น้อยลง

สำหรับสาระสำคัญของชุดของนโยบาย 10 ชุดที่วิลเลียมสันเสนอในครั้งแรกมีดังนี้⁶

ชุดแรกเป็นเรื่องของวินัยทางการคลัง วิลเลียมสันเสนอให้ลดการขาดดุลทางการคลังซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นการใช้งบประมาณแบบสมดุลตามที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศยึดเยียดให้ประเทศกำลังพัฒนาเสมอไป การลดการขาดดุลทางการคลังจะทำให้ฐานะทางการคลังมีความมั่นคงมากขึ้น แรงกดดันเงินเฟ้อลดลง และดุลบัญชีเดินสะพัดขาดดุลน้อยลง

ชุดที่สองเป็นเรื่องของการจัดลำดับความสำคัญของรายจ่ายรัฐบาล วิลเลียมสันเสนอให้รัฐบาลยกเลิกหรือลดการอุดหนุน เพราะการให้เงินอุดหนุนก่อให้เกิดความไร้ประสิทธิภาพและบิดเบือนความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ และเขาได้เสนอให้รัฐบาลให้ความสำคัญต่อการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาและสาธารณสุขเพื่อเพิ่มทุนมนุษย์ รวมทั้งลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

⁶ สาระสำคัญของฉันทมตวอชิงตันตามที่วิลเลียมสันเสนอนี้ผู้วิจัยสังเคราะห์มาจาก รั้งสรรพ ณะพรพันธุ์, 2548, น.50-59; สมบูรณ์ ศิริประชัย, 2547, น. 12-15; อนุวัฒน์ ชลไพศาล, 2546, น. 15-19; Williamson, 2000, pp. 252-254; 2004, pp. 3-11.

ชุดที่สามเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิรูปภาษีอากร วิลเลียมสันเสนอให้เน้นการขยายฐานภาษีมากกว่าการปรับอัตราภาษี การขยายฐานภาษีให้ครอบคลุมผู้ที่ควรเสียภาษีให้มากขึ้นจะทำให้รัฐบาลมีรายได้มากขึ้น แต่ถ้าปรับอัตราภาษีจะมีผลกระทบเช่นถ้าขึ้นภาษีในอัตราสูงอาจเป็นเหตุให้มีการเลี่ยงภาษีได้

ชุดที่สี่เป็นเรื่องเกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ย วิลเลียมสันเสนอว่ารัฐบาลไม่ควรควบคุมอัตราดอกเบี้ย ควรปล่อยให้ไปตามกลไกตลาด และถ้าจะกำหนดนโยบายอัตราดอกเบี้ย รัฐบาลควรทำให้อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงซึ่งหักอัตราเงินเฟ้อออกแล้วมีค่าเป็นบวก เพื่อจูงใจให้มีการออมมากขึ้นและยับยั้งการเคลื่อนย้ายเงินทุนออกนอกประเทศ แต่ถ้าทำให้อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงมีค่าเป็นลบจะเป็นการลดแรงจูงใจในการออม และทำให้เงินทุนเคลื่อนย้ายออกนอกประเทศ

ชุดที่ห้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยน วิลเลียมสันเสนอให้ดำเนินนโยบายอัตราแลกเปลี่ยนที่เอื้อต่อการแข่งขันหรืออีกนัยหนึ่งก็คือเกื้อกูลต่อการส่งออก โดยแนะนำให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนที่อยู่ตรงกลางระหว่างอัตราแลกเปลี่ยนแบบคงที่กับแบบลอยตัวเต็มที่

ชุดที่หกเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเปิดเสรีด้านการค้าระหว่างประเทศ วิลเลียมสันเสนอให้ลดอัตราภาษีศุลกากรให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อให้การค้าขายตัวซึ่งเป็นผลดีต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ และเสนอว่าไม่ควรเก็บอากรขาเข้าจากสินค้าชั้นกลางซึ่งใช้ในการผลิตเพื่อการส่งออก เพราะการเก็บอากรขาเข้าจากสินค้าชั้นกลางจะกระทบต้นทุนการผลิตซึ่งมีผลเป็นการบั่นทอนความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก

ชุดที่เจ็ดเป็นเรื่องเกี่ยวกับการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ วิลเลียมสันเสนอให้รัฐบาลกำหนดนโยบายส่งเสริมการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างน้อย 2 ด้าน คือการไหลเข้าของเงินทุนจากต่างประเทศ และการถ่ายโอนทักษะและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ

ชุดที่แปดเป็นเรื่องเกี่ยวกับการถ่ายโอนการผลิตจากภาครัฐไปสู่ภาคเอกชน วิลเลียมสันเสนอให้รัฐลดบทบาทในด้านการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ ลง โดยให้ภาคเอกชนทำแทนเพื่อลดขนาดของรัฐและเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการประกอบการ ปัญหาเรื่องการแบ่งแยกระหว่างความเป็นเจ้าของและการควบคุมไม่มีอยู่ในวิสาหกิจของเอกชน ผู้บริหารเอกชนจะรู้ลึกกว่าเป็นเจ้าของวิสาหกิจจึงทุ่มเทการทำงานให้มากกว่า

ชุดที่เก้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการยกเลิกหรือลดระเบียบกฎเกณฑ์ขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ วิลเลียมสันเสนอให้รัฐบาลลดการควบคุมและการกำกับระบบ

เศรษฐกิจและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพราะการกำกับควบคุมมากเกินไปทำให้เสียต้นทุนสูง และ
 เอื้อต่อการคอร์รัปชัน

ชุดสุดท้ายเป็นเรื่องเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน วิลเลียมสันเสนอให้รัฐบาลกำหนด
 กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้มีความชัดเจนและมั่นคง กรรมสิทธิ์ที่ไม่ชัดเจนและมั่นคงจะทำลาย
 แรงจูงใจการออมและการสะสมทรัพย์สินซึ่งเป็นผลเสียต่อการเติบโตของระบบทุนนิยม

ชุดของนโยบายเหล่านี้วิลเลียมสันประมวลมาจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในกรุง
 วอชิงตัน หน่วยงานเหล่านี้มีทั้งหน่วยงานของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาเช่นกระทรวงการคลังและ
 กระทรวงพาณิชย์ สถาบันการเงินระหว่างประเทศที่ตั้งอยู่ในกรุงวอชิงตันคือธนาคารโลกและ
 กองทุนการเงินระหว่างประเทศ สถาบันวิชาการต่าง ๆ และกลุ่มเจรจาต่อรองในรัฐสภาอเมริกัน
 โดยเฉพาะกลุ่มทุนการเงินวอลสตรีท (อนุวัฒน์ ชลไพศาล, 2546, น. 16) วิลเลียมสันไปรวบรวม
 ข้อมูลมาจากหน่วยงานและกลุ่มบุคคลเหล่านั้นมาสรุปเป็นแนวนโยบายนำเสนอเพื่อแก้ไขปัญห
 ทางเศรษฐกิจในลาตินอเมริกาในปี พ.ศ. 2532 ซึ่งในความเป็นจริงบางส่วนของนโยบายเหล่านี้ได้
 มีการผลักดันจากธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศมานานพอสมควรแล้ว อย่างเช่น
 ธนาคารโลกได้เริ่มให้มีโครงการเงินกู้เพื่อปรับโครงสร้าง (Structural Adjustment Loans: SALs)
 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 โดยมีการกำหนดเงื่อนไขการดำเนินนโยบาย (Policy Conditionality) ผูกติด
 ไปด้วยเงินกู้เป็นกลไกบังคับให้ประเทศลูกหนี้ต้องปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์,
 2548, น. 71)

ในปี พ.ศ. 2522 นี้เองที่เกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งที่สองขึ้นซึ่งทำให้หลายประเทศ
 ประสบปัญหาหนี้สินอย่างรุนแรง ธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศจึงถือโอกาส
 ปลดปล่อยเงินกู้⁶ โดยกำหนดเงื่อนไขในการดำเนินนโยบายผูกติดไปกับเงินให้กู้เหล่านั้นด้วยตั้งแต่นั้น

⁶วิกฤติการณ์น้ำมันครั้งแรกเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2516 (Thomas, 2005, p. 326).

⁷เงินกู้จากธนาคารโลกและจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศนั้นเรียกชื่อต่างกัน
 เงินกู้จากธนาคารโลกเรียกว่าเงินกู้เพื่อปรับโครงสร้าง ส่วนเงินกู้จากกองทุนการเงินระหว่าง
 ประเทศเรียกว่าเงินกู้ฉุกเฉิน (Standby Arrangement) เงินกู้จากทั้งสองสถาบันนี้มีเงื่อนไขการ
 ดำเนินนโยบายผูกติดมาด้วย โดยเงื่อนไขดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือแสดงนโยบายการพัฒนา
 (Letter of Development Policy) ในกรณีที่เป็นเงินกู้จากธนาคารโลก และในหนังสือแสดง
 เจตจำนง (Letter of Intent) ในกรณีที่เป็นเงินกู้จากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (รังสรรค์ ธนะ
 พรพันธุ์, 2545, น. 115-116).

เป็นต้นมา (Williams, 2005, p. 360) แม้แต่ประเทศไทยก็เคยขอกู้เงินฉุกเฉินซึ่งมีเงื่อนไขในการดำเนินนโยบายผูกติดมาด้วยจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ในปี พ.ศ. 2524, 2525 และ 2528 มาแล้วด้วยซ้ำก่อนที่จะกู้ครั้งใหญ่หลังวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2541, น. 154-156) นี่แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มใหม่นั้นนอกจากจะมีการนำไปใช้ใน ประเทศพัฒนาแล้วเช่นอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส แคนาดา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ใน คริสต์ทศวรรษ 1980 (พ.ศ. 2523-2532) แล้ว ยังถูกผลักดันให้แพร่กระจายไปในประเทศกำลัง พัฒนาอีกหลายประเทศในทศวรรษเดียวกันโดยธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ก่อนที่ก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาเป็น “ฉันทมติวอชิงตัน” ด้วยซ้ำไป

อย่างไรก็ตาม วิลเลียมสัน (Williamson, 2000; 2004) ก็ปกป้องตัวเองว่าฉันทมติ วอชิงตันที่ตนเสนอนั้นมิได้เป็นเสรีนิยมใหม่ เช่นมิได้เสนอให้ลดบทบาทของรัฐลงให้เหลือน้อยที่สุด เหมือนวาทกรรมเสรีนิยมใหม่โดยทั่ว ๆ ไป และมิได้เสนอให้ใช้ระบอบการแลกเปลี่ยนแบบลอยตัว แต่ก็มีผู้วิจารณ์หลายท่านเห็นว่าฉันทมติวอชิงตันเป็นเสรีนิยมใหม่อย่างไม่ต้องสงสัย เพราะว่า ฉันทมติวอชิงตันมิได้ขึ้นอยู่กับการกำหนดของวิลเลียมสัน แต่เป็นนโยบายที่ถูกผลักดันจาก สถาบันการเงินระหว่างประเทศและกระทรวงการคลังของสหรัฐอเมริกามาก่อนหน้านี้แล้ว และ ฉันทมติวอชิงตันก็เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาซึ่งเน้นเรื่องการถ่ายโอนการผลิตไปสู่ภาคเอกชนและ การเปิดเสรีการค้าและการลงทุน ซึ่งเป็นชุดของนโยบายที่มีฐานมาจากการศรัทธาเชื่อถือในตลาด เสรีที่มุ่งจะลดบทบาทหน้าที่ของรัฐให้น้อยลง (Stiglitz, 2004b, p.1) แม้แต่ฉันทมติวอชิงตันฉบับที่ วิลเลียมสันเสนอก็มีพื้นฐานมาจากปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ เพราะในชุดของนโยบายทั้ง 10 ชุดนั้นก็มีเรื่องของการส่งเสริมให้มีการเปิดการค้าเสรี การถ่ายโอนการผลิตให้ภาคเอกชน และการ ลดการกำกับควบคุมระบบเศรษฐกิจรวมอยู่ด้วย (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2548, น. 63) ดังนั้น ฉันทมติวอชิงตันไม่ว่าจะเป็นฉบับของวิลเลียมสันหรือเป็นนโยบายที่ผลักดันโดยองค์การ บริหารจัดการโลกทั้งหลาย ต่างก็เป็นเสรีนิยมใหม่ด้วยกันทั้งนั้น เพราะต่างก็มีรากฐานมาจากลัทธิ ความเชื่อที่เน้นความสำคัญของตลาด (Market Fundamentalism) (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2548, น. 63; Stiglitz, 2002, pp. 73-74; 2004a, p. 200)

ในช่วงหลังมีผู้วิจารณ์ฉันทมติวอชิงตันว่าเน้นความสำคัญของกลไกตลาดมากเกินไป และนโยบายหลายอย่างของฉันทมติวอชิงตันที่มีการนำเอาไปใช้ในประเทศกำลังพัฒนาก็ไม่ ประสบผลสำเร็จ แม้หลายประเทศจะมีอัตราการเจริญเติบโตสูงแต่ก็เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ มากขึ้น อีกทั้งเกิดวิกฤติการณ์ทางการเงินหลายระลอกมากระหน่ำซ้ำเติมให้ปัญหาเลวร้ายมากขึ้น ท่ามกลางปัญหาเหล่านี้ได้มีผู้เสนอให้มีฉันทมติชุดใหม่ เช่นสตีกิลิตซ์ได้เสนอแนวนโยบายแบบ

หลังฉันทมติวอชิงตัน (Post Washington Consensus) แนวนโยบายนี้จะไม่เน้นแต่ด้านความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่จะต้องดำเนินการพัฒนาที่มีความเท่าเทียม มีความยั่งยืน และเป็นประชาธิปไตย แนวนโยบายใหม่นี้ควรจะเน้นการรักษาเสถียรภาพของภาคเศรษฐกิจจริงและของภาวะเงินเฟ้อ ควรพยายามพัฒนากรอบการควบคุมระบบการเงิน มากกว่าจะปล่อยให้มีการเปิดเสรี ควรพิจารณากฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เป็นไปได้ในการพัฒนาประสิทธิภาพของรัฐบาล มากกว่าจะมุ่งแต่การลดบทบาทของรัฐบาล ควรเน้นการพัฒนาทุนมนุษย์ และควรพยายามเพิ่มการถ่ายโอนเทคโนโลยีไปสู่ประเทศกำลังพัฒนา (Stiglitz, 2004b; Williamson, 2004, pp.13-14)

จากการวิพากษ์วิจารณ์ฉันทมติวอชิงตันของผู้ที่อยู่ในวงในขององค์การโลกาภิวัตน์อย่างเช่นสตีกิลิตซ์ รวมทั้งการเคลื่อนไหวผลักดันจากกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มประชาสังคมต่าง ๆ องค์การระหว่างประเทศที่ผลักดันนโยบายเหล่านี้จึงหันมาสนใจปรับปรุงฉันทมติวอชิงตันให้ดีขึ้น (Thomas, 2005, pp. 334-335) โดยเพิ่มชุดของนโยบายต่าง ๆ เข้ามาเป็นจำนวนมาก ซึ่งแดนี รอดริก (Rodrik, 2002, p. 9) ได้สรุปไว้รวม 10 ชุดคือ 1) การดำเนินธุรกิจโดยมีธรรมาภิบาล 2) การต่อต้านคอร์รัปชัน 3) การมีตลาดแรงงานที่ยืดหยุ่น 4) การปฏิบัติตามข้อตกลงขององค์การการค้าโลก 5) การมีจรรยาบรรณและมาตรฐานทางการเงิน 6) การเปิดเสรีบัญชีทุนอย่างรอบคอบ 7) การมีระบอบอัตราแลกเปลี่ยนที่ไม่มีการแทรกแซง 8) การมีธนาคารกลางที่เป็นอิสระ/การกำหนดเป้าหมายอัตราเงินเฟ้อ 9) การมีโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม และ 10) การลดความยากจนให้ได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

เมื่อรวมชุดนโยบายเหล่านี้เข้ากับชุดนโยบายเดิมทำให้ฉันทมติวอชิงตันมีเครื่องมือเชิงนโยบายเพิ่มขึ้นมาก แต่รอดริกเห็นว่าส่วนที่เพิ่มขึ้นมานี้กว้างขวางเกินไปจนแทบจะเป็นไปไม่ได้ในการนำไปปฏิบัติให้ได้ผล ถือว่าเป็นวาระการปฏิรูปเชิงสถาบันที่ไม่ได้จำแนกความแตกต่างไปตามบริบทและความต้องการของแต่ละประเทศแต่ละท้องถิ่น อีกทั้งไม่ตรงกับความเป็นจริงเชิงประจักษ์ที่ว่าพัฒนาการจะเกิดขึ้นจริงได้อย่างไร ฉันทมติวอชิงตันส่วนที่เพิ่มขึ้นมาเป็นเพียงการบอกกล่าวถึงลักษณะของประเทศที่พัฒนาแล้ว มากกว่าจะเป็นการแนะนำแนวทางปฏิบัติที่เป็นไปได้ที่จะนำไปให้ถึงเป้าหมายนั้น สรุปก็คือ “ฉันทมติวอชิงตันที่เพิ่มขึ้นมานั้นเป็นไปได้ไม่ได้ ไม่มีความเหมาะสม และไม่มีความเกี่ยวข้องกัน” (Rodrik, 2002, p. 1)

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าฉันทมติฉบับที่วลเลียมสันเสนอนั้นก็มีส่วนที่ดีอยู่หลายประการ อย่างเช่น ประการแรก การเน้นให้มีวินัยทางการคลังนั้นก็ช่วยทำให้เศรษฐกิจมีเสถียรภาพ แต่ในการนำไปปฏิบัตินั้นบางครั้งการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจก็ได้เกิดขึ้นด้วยการเน้นให้มีวินัยทางการคลัง หากแต่เกิดขึ้นด้วยการควบคุมไม่ให้ค่าจ้างแรงงานสูงขึ้นเพื่อไม่ให้อัตราเงินเฟ้อสูงขึ้น

การทำเช่นนี้ก็ส่งผลกระทบต่อแรงงานเพราะถูกกดค่าจ้างไว้ ประการที่สอง การเน้นให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทางการศึกษาและสาธารณสุขที่อยู่ในชุดที่สองก็จะเป็นการเสริมรากฐานให้ประชาชนเข้มแข็งซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศชาติโดยรวม และประการที่สาม การปฏิรูปภาษีอากรตามที่วิลเลียมสันเสนอนั้นคือการขยายฐานภาษี ผู้วิจัยเห็นว่าถ้ารัฐทำได้ด้วยการจัดเก็บภาษี เช่นภาษีมรดกและภาษีที่ดิน (ในอัตราก้าวหน้า) ก็จะช่วยแก้ปัญหาการกระจายรายได้ให้ดีขึ้น นอกจากนี้สำหรับฉันทมติส่วนใหญ่ที่เพิ่มขึ้นมาก็มีข้อดีอยู่หลายข้อ อย่างเช่นการมีบรรษัทธรรมาภิบาล การต่อต้านคอร์รัปชัน การมีโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม และการลดความยากจนให้ได้ตามเป้าหมาย ประเด็นที่เป็นปัญหาตามความเห็นของผู้วิจัยก็คือเมื่อรัฐต่าง ๆ นำเอานโยบายเหล่านี้ไปใช้ ก็เลือกรับเอาเฉพาะบางส่วน เช่นอาจจะเน้นที่การผ่อนคลายการกำกับควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเปิดเสรีทางการค้า และการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ โดยที่ไม่ได้เลือกรับอีกหลายอย่างซึ่งเป็นข้อดีที่อยู่ในชุดนโยบายนั้น ๆ ดังนั้นผลที่เกิดขึ้นจึงอาจเป็นการผ่อนคลายการกำกับควบคุมกลับทำให้ธุรกิจเอกชนบางอย่างมีอำนาจขึ้นมาควบคุมสังคม การเปิดเสรีในท่ามกลางกลไกตลาดที่ไม่เสรีก็ทำให้มีแต่พวกนักธุรกิจนายทุนเท่านั้นที่ได้ประโยชน์อย่างจริงจัง โดยอาจแลกกับการล่มสลายของกลุ่มประชาชนบางส่วนเช่นเกษตรกรและผู้ใช้แรงงาน และการแปรรูปรัฐวิสาหกิจก็ไม่ได้นำไปสู่การพัฒนาประสิทธิภาพประสิทธิผลในการบริหารจัดการ หากเป็นเพียงแต่การเปลี่ยนเจ้าของจากรัฐไปสู่เอกชนโดยที่เอกชนที่เข้ามาบริหารนั้นยังคงมีอำนาจผูกขาดและไม่ถูกตรวจสอบโดยประชาชน (Scholte, 2005a, pp. 11-14)

ผู้วิจัยเห็นว่าทั้งสติกลิกซ์และรอดริกนั้นพยายามที่จะทำให้นโยบายเสรีนิยมใหม่เกื้อกูลต่อสังคมมากขึ้น แต่ผู้วิจัยก็มีความเห็นว่าทั้งสติกลิกซ์และรอดริกก็ก้าวไปไม่ไกลจากเสรีนิยมใหม่มากนัก ดังจะเห็นได้จากแนวนโยบายแบบหลังฉันทมติวอชิงตันของสติกลิกซ์ก็ยังไม่ได้เสนอให้ยกเลิกฉันทมติวอชิงตันเดิม เพียงแต่เสริมมิติอื่น ๆ นอกเหนือจากเศรษฐกิจเข้ามาเท่านั้น และแม้รอดริกจะวิพากษ์วิจารณ์ฉันทมติวอชิงตันที่เพิ่มเข้ามา แต่เขายังคงเสนอให้รักษาอีกหลายส่วนที่สำคัญของเศรษฐกิจศาสตร์กระแสหลักเอาไว้ และยังคงตอกย้ำความสำคัญของสิทธิในทรัพย์สิน (Rodrik, 2002, p. 1) ซึ่งเป็นรากฐานทางปรัชญาที่สำคัญของทั้งของเสรีนิยมคลาสสิกและเสรีนิยมใหม่

จากการอภิปรายในหัวข้อ 2.1, 2.3 และ 2.4 จะเห็นว่าโลกาภิวัตน์กับเสรีนิยมใหม่ในฐานะที่เป็นแนวนโยบายนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โลกาภิวัตน์เกิดขึ้นในคริสต์ทศวรรษ 1970s จากการเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิวัติของระบบทุนนิยมโลก แนวนโยบายเสรีนิยมใหม่ก็เริ่มก่อตัวในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษในทศวรรษนี้เช่นกันโดยมีการนำไปใช้อย่างจริงจังในทศวรรษต่อมาทั้ง

ในสองประเทศนี้และในประเทศอื่น ๆ อีกหลายประเทศ เราอาจมองได้ว่านโยบายเสรีนิยมใหม่เกิดขึ้นจากปฏิกิริยาตอบสนองของกลุ่มนักธุรกิจที่จะใช้ประโยชน์จากสภาพความเป็นโลกาภิวัตน์เพื่อให้ทุนได้แทรกเข้าไปในพื้นที่ต่าง ๆ ได้มากขึ้นเพื่อเร่งสะสมกำไรให้ได้มากที่สุดในเวลาที่ยาวเร็วที่สุด

2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างโลกาภิวัตน์กับเสรีนิยมใหม่

องค์การโลบาลดั่งเช่นกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลกเป็นหน่วยงานที่ผลักดันแนวคิดเสรีนิยมใหม่อย่างจริงจังมานานแล้ว ทั้งสองสถาบันนี้ได้รับการจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2487 ซึ่งเป็นปีเดียวกับที่หนังสือ *The Road to Serfdom* ของฮาเย็คได้รับการตีพิมพ์ แต่การแทรกตัวของหน่วยงานทั้งสองเข้าไปในประเทศต่าง ๆ แล้วส่งผลกระทบรุนแรงทั่วโลกก็ยังไม่เกิดขึ้นในระยะเริ่มต้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่าพลังของทุนเช่นบริษัทข้ามชาติยังมีไม่มากเช่นในปัจจุบัน⁹ ถ้านำเอานิยามของโลกาภิวัตน์ที่ผู้วิจัยนิยามไว้มาพิจารณาก็คือแนวนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่ยังไม่ได้ถูกเสริมพลาภาพด้วยโลกาภิวัตน์ โลกาภิวัตน์นั้นเชื่อมโยงอยู่กับการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของระบบทุนนิยมครั้งล่าสุด ตามความเห็นของจอร์จ ลีโอดากิส (Lioudakis, 2005, p. 342) นั้น ระบบทุนนิยมมีพัฒนาการสำคัญมา 3 ขั้น ขั้นแรกเป็นทุนนิยมที่มีการแข่งขันกันอย่างเสรีซึ่งเริ่มตั้งแต่ยุคแรก ๆ ของทุนนิยมมาถึงตอนปลายของคริสต์ศตวรรษที่ 19 (พ.ศ. 2343-2442) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่รัฐ-ชาติต่าง ๆ กำลังก่อตัวเป็นปึกแผ่น ขึ้นต่อมาเป็นทุนนิยมแบบผูกขาดหรือแบบที่เลนินเรียกว่าจักรวรรดินิยม ซึ่งเริ่มตั้งแต่ช่วงต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 20 (พ.ศ. 2443-2542) มาจนถึงช่วงต้นของคริสต์ศตวรรษ 1970s (พ.ศ. 2513-2522) เป็นช่วงที่ทุนผูกขาดซึ่งยังผูกติดอยู่กับรัฐ-ชาติของแต่ละรัฐ-ชาติขยายอำนาจออกไปทำการค้าระหว่างประเทศและก่อให้เกิดความขัดแย้งทางเศรษฐกิจและการแข่งขันกันทางการทหารในระดับระหว่างประเทศ ขั้นสุดท้ายเป็นพัฒนาการที่เกิดขึ้นเมื่อ 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมาเอง ความเห็นของลีโอดากิสตรงนี้สอดคล้องกับความเห็นของฮาร์วีย์ที่กล่าวข้างต้น และสอดคล้องกับความเห็นของวิลเลียม โรบินสัน (Robinson, 2005, p. 317) ที่กล่าวว่าพัฒนาการล่าสุดของระบบทุนนิยมเกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษ 1970s

⁹ พลังของทุนนี้ส่วนหนึ่งดูได้จากเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในอดีตยังมีไม่มากนัก แต่ในช่วงประมาณ 25 ปีที่ผ่านมา เงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศได้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก (Rugman, 2005, p. 263)

เพื่อชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญล่าสุดของระบบทุนนิยมนี้ ก็ต้องพิจารณาว่าอะไรบ้างที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก สิ่งที่เกิดขึ้นในยุคนี้คือการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีโดยเฉพาะด้านสารสนเทศนั้นได้ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าทุนข้ามชาติในความหมายที่แท้จริงขึ้นมา มีการผนวกรวมทุกประเทศเข้าไปอยู่ในระบบการผลิตและการเงินระดับโลก ทำให้เกิดชนชั้นนายทุนข้ามชาติขึ้นซึ่งมีฐานการสะสมทุนอยู่ในตลาดระดับโลก โดยมี "รัฐแบบข้ามชาติ"¹⁰ ซึ่งเป็นโครงสร้างการรวมตัวกันของสถาบันทางการเมืองและเศรษฐกิจในระดับเหนือชาติกับกลไกระดับรัฐ-ชาติที่ถูกพลังข้ามชาติทะลุทะลวงเข้าไปก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคอยทำหน้าที่จัดระเบียบการบริหารจัดการที่เอื้อต่อทุนข้ามชาติ และจากพลังที่มากมายของทุนข้ามชาติก็ได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบใหม่และความไม่เท่าเทียมขึ้นในสังคมโลก (Robinson, 2005, p. 317) นอกจากนี้การจัดโครงสร้างใหม่ของระบบทุนนิยมที่ขับเคลื่อนโดยเทคโนโลยีสารสนเทศที่เชื่อมโยงอยู่กับความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีชีวภาพด้วยนั้นก็ได้ส่งผลให้แรงงานและปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของทุน ดังจะเห็นได้จากกรณีของสิทธิบัตรเป็นตัวอย่างที่ว่าแรงงานอาจจะเป็นผู้สร้างนวัตกรรมนั้นขึ้นมาแต่ผู้เป็นเจ้าของสิทธิบัตรกลับเป็นบริษัทที่แรงงานนั้นทำงานอยู่ การผลิตหรือการสะสมทุนแบบยัดเยียดก่อให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบแรงงาน อีกทั้งทุนก็มีลักษณะผูกขาดมากยิ่งขึ้น มีการควบรวมกิจการกันมากขึ้น (Liodakis, 2005, pp. 351-353) การควบรวมกิจการเป็นบริษัทที่ใหญ่ขึ้นในยุคปัจจุบันนี้ก็ไม่จำเป็นต้องเกิดจากการรวมตัวกันของบริษัทในประเทศเดียวกัน ดังที่ปรากฏว่าบริษัทใหญ่ ๆ ที่เกิดจากการควบรวมกิจการกันนั้นก็ได้เป็นบริษัทที่เป็นตัวแทนของสหรัฐอเมริกา หากแต่เป็นบริษัทของกลุ่มนายทุนข้ามชาติ (Robinson, 2005, p. 324) กลุ่มนายทุนข้ามชาติจึงมีความเป็นปึกแผ่นกันมากกว่าในยุคที่เลนินเรียกว่าจักรวรรดินิยมซึ่งทุนยังผูกติดอยู่กับสัญชาติใดสัญชาติหนึ่งเมื่อแข่งขันกันก็นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างประเทศ

คริสต์ทศวรรษ 1970s ยังเป็นช่วงเวลาที่ระบบทุนนิยมโลกประสบภาวะวิกฤติจากการสะสมทุนที่มากเกินไป (Liodakis, 2005, p. 351) ซึ่งทำให้ระบบทุนนิยมไม่สามารถขยายตัวออกไปได้เพราะแรงกดดันด้านค่าจ้างและการบริโภคที่ลดลงทั่วโลกซึ่งส่งผลให้ตลาดโลกไม่สามารถดูดซับผลผลิตของโลกได้ (Robinson, 2005, p. 318) ชนชั้นนายทุนข้ามชาติจึงพยายามที่จะผลักดันนโยบายที่จะช่วยให้ตนได้เข้าไปค้าขายสะสมทุนในพื้นที่ใหม่ ๆ มากขึ้น นโยบายของ

¹⁰ แปลมาจาก "transnational state" ที่โรบินสัน (Robinson, 2005) ใช้ในบทความของตน

รัฐบาลสหรัฐอเมริกาไม่ว่าจะเป็นโครงการปรับโครงสร้าง หรือการส่งเสริมให้มีการทำข้อตกลงการค้าเสรีซึ่งเป็นแนวนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่นั้นจึงทำหน้าที่รับใช้ผลประโยชน์ของนายทุนข้ามชาติมากกว่าผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาเอง (Robinson, 2005, p. 324)

เป็นที่น่าสังเกตว่าในยุคปัจจุบันสหรัฐอเมริกานั้นให้ความสนใจต่อเรื่องการคุ้มครองสิทธิบัตรมาก เรื่องสิทธิบัตรนั้นเกี่ยวข้องกับเสรีนิยมใหม่อย่างใกล้ชิด เพราะเสรีนิยมใหม่เน้นสิทธิในทรัพย์สินของเอกชน ในการเจรจาการค้าเสรีทวิภาคีกับประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทย สหรัฐอเมริกาพยายามที่จะเจรจาให้มีการขยายการคุ้มครองสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรให้ยาวนานขึ้นกว่าที่อยู่ในกรอบขององค์การการค้าโลกเสียอีก แต่ข้อเท็จจริงที่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปก็คือ ส่วนมากของผู้ทรงสิทธิบัตรนั้นคือบรรษัทข้ามชาติ เมื่อสามารถขยายการคุ้มครองสิทธิบัตรให้ยาวนานขึ้น ก็จะได้รับประโยชน์จากการผูกขาดนั้นมากขึ้น กรณีนี้ย่อมมองได้ว่าสหรัฐอเมริกามุ่งปกป้องนายทุนข้ามชาติ ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าพลังที่อยู่เบื้องหลังการกำหนดนโยบายของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่แท้จริงคือนายทุนข้ามชาติที่ได้รับประโยชน์จากแนวนโยบายเสรีนิยมใหม่

อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญซึ่งชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างโลกาภิวัตน์กับเสรีนิยมใหม่ก็คือกรณีที่ผู้บริหารสูงสุดของธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศที่ผ่านมามีแต่ชาวอเมริกันและชาวยุโรปเท่านั้น หน่วยงานทั้งสองนี้ผลักดันการดำเนินนโยบายเสรีนิยมใหม่หรือฉันทมติวอชิงตันมานานดังที่กล่าวแล้ว แต่ละประเทศที่เป็นสมาชิกของหน่วยงานทั้งสองนี้มิได้มีคะแนนเสียงเท่ากันแบบหนึ่งประเทศหนึ่งเสียงเหมือนกับกฎการลงคะแนนเสียงในองค์การการค้าโลก เพราะคะแนนเสียงขึ้นอยู่กับจำนวนของเงินทุนที่ได้จากประเทศสมาชิก ซึ่งส่วนมากมาจากกลุ่มประเทศมหาอำนาจ ประเทศมหาอำนาจจึงยึดกุมอำนาจการบริหารในหน่วยงานทั้งสองนี้ (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2540, น.14-15; 2541, น. 161) ผู้วิจัยเห็นว่าเนื่องจากนโยบายแนวเสรีนิยมใหม่ที่ผลักดันโดยหน่วยงานทั้งสองนี้มิได้เอื้อต่อนายทุนของประเทศมหาอำนาจเท่านั้น แต่เอื้อต่อนายทุนข้ามชาติโดยรวม โดยนัยนี้ประเทศมหาอำนาจจึงทำหน้าที่เป็นผู้รับใช้ผลประโยชน์ของทุนข้ามชาติ

การสนับสนุนให้มีการเผยแพร่แนวนโยบายเสรีนิยมใหม่ยังเห็นได้จากการที่กลุ่มนักธุรกิจ นักอุตสาหกรรมและนายธนาคารจำนวนมากได้ให้การสนับสนุนทางการเงินและเชิงปฏิบัติ ฮาเย็กไปบรรยายในที่ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ฮาเย็กได้รับเลือกเป็นประธานสมาคมมองต์ เปอเลอแรง (Mont Pelerin) ในสวิสเซอร์แลนด์ เขาได้กล่าวโจมตีสหภาพแรงงานและแสดงความเห็นว่ระบบเศรษฐกิจเสรีจะเป็นไปได้ก็ขึ้นอยู่กับว่าจะจำกัดอำนาจของสหภาพแรงงานให้เหมาะสมได้อย่างไร ในช่วงแรกมีการประชุมกันประจำอย่างเจียบ ๆ แต่เมื่อถึงคริสต์ทศวรรษ 1980s (พ.ศ. 2523-

2532) ก็ประชุมกันอย่างเปิดเผยและมีสมาชิกเพิ่มขึ้น มีนักเศรษฐศาสตร์ นักธุรกิจนายทุน และนักสื่อสารมวลชนจำนวนมากเป็นสมาชิกของสมาคมนี้และมีบทบาทในการเผยแพร่แนวคิดเสรีนิยมใหม่ (เสนห์ จามริก, 2549, น. 164-166) โดยนักธุรกิจเหล่านี้ได้ช่วยกันทุ่มเทสนับสนุนทางการเงินให้มีการเผยแพร่แนวคิดเสรีนิยมใหม่ออกไปตามสถาบัน หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ จนแนวคิดนี้ก่อตัวเป็นแนวนโยบายของรัฐทั้งในอังกฤษและสหรัฐอเมริกาดังที่กล่าวแล้ว

บทบาททางด้านการให้การศึกษานักคิดเสรีนิยมใหม่ก็มีผลไม่น้อยต่อการแพร่กระจายของแนวคิดนี้ ฮาเยกนั้นไปสอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยชิคาโกอยู่กว่า 10 ปี โดยที่ฟรีดแมนซึ่งเป็นศิษย์นั้นก็สอนอยู่ที่นั่นถึง 30 ปี มีนักศึกษาจำนวนมากที่จบการศึกษาออกไปจากสถาบันแห่งนี้แล้วไปดำรงตำแหน่งสำคัญที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกา

การที่ฮาเยกได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ในปี พ.ศ. 2517 (Heywood, 1997, p. 48) และการที่ฟรีดแมนได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ในปี พ.ศ. 2519 (Heywood, 1997, p. 173) ก็ช่วยทำให้แนวคิดของทั้งสองท่านนี้เป็นที่สนใจของผู้คนที่มากขึ้น เป็นการช่วยแพร่กระจายแนวคิดนี้ไปในตัว ยิ่งภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ก็มีนักการเงินหลายคนได้รับรางวัลสาขาเศรษฐศาสตร์ และถือเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่นักการเงินที่ประจำอยู่ในโรงเรียนบริหารธุรกิจได้รับรางวัลโนเบล คนเหล่านี้เช่น Harry Markowitz, William Sharp, Milton Miller, Fisher Black, Myron Scholes และ Robert Merton ทั้งหมดนี้ได้คิดค้นทฤษฎีที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาของตลาดทุนโลก (ธนากร อึ้งสวัสดิ์ และ ทักษิณ ฉัตรแก้ว, 2545, น. 60)

นอกจากการผลักดันส่งเสริมของนักธุรกิจนายทุนข้ามชาติและสถาบันสำคัญ ๆ ของระบบทุนนิยมแล้ว สถาบันระหว่างประเทศอื่น ๆ เช่นองค์การการค้าโลก และองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Cooperation and Development : OECD) รวมทั้งธนาคารเพื่อการพัฒนาที่ประจำอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ก็เป็นหน่วยงานที่ผลักดันแนวนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่อย่างแข็งขันด้วย ในปัจจุบันแม้แต่ประเทศที่ในอดีตเคยดำเนินนโยบายที่เน้นรัฐนิยมอย่างมาก เช่นอาร์เจนตินา จีน อินเดีย รัสเซีย และแทนซาเนีย ก็หันมาดำเนินนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่ (Scholte, 2005b, pp. 7-8) แนวนโยบายแบบเสรีนิยมใหม่ที่นำไปใช้อย่างจริงจังในอังกฤษและสหรัฐอเมริกามาจากการผลักดันของนักธุรกิจนายทุนข้ามชาติ พร้อม ๆ กับการผลักดันจากองค์การระหว่างประเทศทั้งหลายให้ประเทศต่าง ๆ จำนวนมากนำไปใช้ และการเปิดตัว “ฉันทมติวอชิงตัน” ฉบับของวิลเลียมสัน

ออกมาในช่วงเวลาที่เหมาะสมคือปี พ.ศ. 2532 ซึ่งเป็นช่วงยุคลายของสงครามเย็น ล้วนเป็นเหตุปัจจัยที่ร่วมกันสร้างให้แนวนโยบายเสรีนิยมใหม่และ/หรือฉันทมติของขั้วขยายตัวออกไปเป็นแนวนโยบายระดับโลก หรือเป็น “โลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่” ที่แพร่กระจายไปสู่ประเทศต่าง ๆ โดยที่รัฐรับเข้าไปทั้งโดยเต็มใจด้วยความหวังว่าจะช่วยสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและรับเข้าไปเพราะถูกบีบบังคับจากภาวะปัญหาเศรษฐกิจที่ต้องการให้หน่วยงานอย่างเช่นธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศเข้าไปช่วยเหลือ

2.6 ความสัมพันธ์ระหว่างโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่กับรัฐ

ประเด็นที่มีการสนใจศึกษากันมากประเด็นหนึ่งซึ่งเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโลกาภิวัตน์กับรัฐก็คือโลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบต่อรัฐและสังคมหรือไม่ เพียงใด และอย่างไร รัฐจะสามารถต้านทานพลังของโลกาภิวัตน์ได้หรือไม่ ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มนักวิชาการเหล่านี้ได้สองกลุ่ม โดยที่ทั้งสองกลุ่มต่างก็เห็นว่าโลกาภิวัตน์ส่งผลกระทบต่อรัฐและสังคม เพียงแต่เห็นต่างกันในเรื่องระดับของผลกระทบและลักษณะของผลกระทบ กลุ่มแรกเห็นว่ารัฐไม่สามารถที่จะต้านทานพลังของโลกาภิวัตน์ได้ ซึ่งนำไปสู่ผลกระทบทางลบที่มีต่อรัฐและสังคม ส่วนกลุ่มที่สองเห็นว่ารัฐมีความสามารถที่จะต้านทานผลกระทบทางลบของโลกาภิวัตน์ได้ และสามารถที่จะทำให้โลกาภิวัตน์เป็นประโยชน์ต่อรัฐและสังคมได้ แม้ว่านักวิชาการเหล่านี้จะมีได้ใช้คำว่าโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่ (neoliberal globalization) โดยตรงในหัวข้อเรื่อง แต่ทุกคน (ที่จะกล่าวถึงต่อจากนี้) ต่างก็นิยามโลกาภิวัตน์โดยเน้นมิติทางเศรษฐกิจ โดยอาจจะใช้ศัพท์แตกต่างกันไปเป็นคำนิยาม เช่น การบูรณาการเศรษฐกิจ (economic integration) การเปิดกว้างทางเศรษฐกิจ (economic openness) เศรษฐกิจโลก (global economy) และตลาดโลก (global market) เป็นต้น ผู้วิจัยพิจารณาเนื้อหาในงานของนักวิชาการเหล่านี้แล้วพบว่าโลกาภิวัตน์ที่กล่าวถึงกันนั้นมิได้มีสาระสำคัญที่ต่างไปจากโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่ จึงต้องการนำเสนอข้อถกเถียงของนักวิชาการเหล่านี้ให้เห็นประเด็นสำคัญพอสังเขป

นักวิชาการที่เห็นว่ารัฐไม่สามารถต้านทานพลังของโลกาภิวัตน์ได้ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบทางลบต่อรัฐและสังคม ตัวอย่างเช่น ซูซาน สเตรนจ์ (Susan Strange) แดนี รอดริก (Dani Rodrik) วิลเลียม ไกรเดอร์ (William Greider) และเลสลีย์ สเกลล์ (Leslie Sklair)

สเตรนจ์ (Strange, 2003a; 2004) ได้ชี้ให้เห็นพลังที่ไม่เห็นแก่หน้าใครของบริษัทข้ามชาติที่พร้อมจะเคลื่อนย้ายฐานการผลิตไปสู่ที่ซึ่งให้กำไรสูงสุด บริษัทข้ามชาติต่าง ๆ นั้นมีความเป็นปึกแผ่นสูงกว่าความร่วมมือของรัฐต่าง ๆ เสียอีก รัฐและนักการเมืองจำเป็นต้องครอง

กับอำนาจที่มากกว่าของบรรษัทข้ามชาติ ทั้งอำนาจและความชอบธรรมของรัฐกำลังเสื่อมคลายลง เพราะไม่สามารถสร้างผลงานทางเศรษฐกิจและแก้ปัญหาทางสังคมที่ในอดีตเคยแก้ได้ นอกจากนี้ สเตรนจ์ (Strange, 2003b) ยังได้กล่าววาระบบของรัฐที่เรียกว่าระบบเวสต์ฟาเลีย (Westphalia System) นั้นกำลังจะกลายเป็นระบบความล้มเหลวของตะวันตก (Westfailure System) เพราะระบบของรัฐในปัจจุบันนั้นประสบความล้มเหลวที่สำคัญ 3 ประการคือ ไม่สามารถที่จะจัดการและควบคุมระบบการเงินระหว่างประเทศได้ ไม่สามารถหยุดยั้งการทำลายสิ่งแวดล้อมได้ และไม่สามารถแก้ไขปัญหาช่องว้างระหว่างคนรวยกับคนจน และระหว่างประเทศที่ร่ำรวยกับประเทศที่ยากจนได้

รอดริก (Rodrik, 2004) ได้ชี้ให้เห็นว่าโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจนั้นได้ทำลายขีดความสามารถของรัฐในการดูแลปกป้องประชาชน เขาเห็นว่าบริษัทต่าง ๆ ในประเทศที่กำลังพัฒนาสามารถที่จะเคลื่อนย้ายฐานการผลิตไปยังที่ซึ่งมีค่าแรงราคาถูกและมีสภาพแรงงานที่อ่อนแอได้ ซึ่งจะทำให้ค่าจ้างลดลง อำนาจต่อรองของแรงงานก็ลดลง และทำให้รายได้ของรัฐลดลงจนทำให้เป็นเรื่องที่ยากลำบากมากขึ้นในการสนับสนุนโครงการสวัสดิการและประกันสังคม

ไกรเดอร์ (Greider, 2004) ได้แสดงให้เห็นจากกรณีศึกษาประเทศมาเลเซียว่าวิธีการหนึ่งที่รัฐใช้ในการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจก็คือการจัดเตรียมแรงงานราคาถูกให้กับบรรษัทข้ามชาติ และการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจที่ปลอดภาษีเพื่อดึงดูดการลงทุนจากบรรษัทข้ามชาติ ซึ่งแม้จะทำให้เศรษฐกิจเติบโต แต่ก็ต้องแลกกับสิทธิของแรงงานและค่าจ้างแรงงานซึ่งน้อยกว่าที่ควรจะเป็น

สเกลร์ (Sklair, 2002) ได้ชี้ให้เห็นว่าโลกาภิวัตน์ได้ทำให้บรรษัทข้ามชาติมีอำนาจมาก พวกเจ้าของและผู้บริหารบรรษัทข้ามชาติเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในชนชั้นนายทุนข้ามชาติ คนชนชั้นนี้กำลังมีอำนาจในการกำหนดนโยบายของรัฐและมีอำนาจในทางวัฒนธรรมด้วยการโฆษณาสินค้าผ่านสื่อต่าง ๆ สเกลร์กล่าวว่าการที่รัฐไม่สามารถต้านทานพลังของโลกาภิวัตน์ได้นั้น บางทีเกิดจากการที่รัฐไม่ต้องการที่จะต้านทานมากกว่า เพราะชนชั้นนำของรัฐที่กุมอำนาจปกครองได้รับประโยชน์จากการดำเนินนโยบายตามแบบโลกาภิวัตน์

ส่วนนักวิชาการที่เห็นว่ารัฐสามารถที่จะต้านทานผลกระทบทางลบของโลกาภิวัตน์ และทำให้โลกาภิวัตน์ส่งผลทางบวกต่อสังคมได้นั้น ตัวอย่างเช่น โรเบิร์ต กิลปิน (Robert Gilpin) ลินดา ไวส์ (Linda Weiss) จอฟฟรี การ์เรตต์ (Geoffrey Garrett) และดูว์เน่ สแวงก์ (Duane Swank)

กิลปิน (Gilpin, 2003) เสนอว่าโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบันนี้มีขีดจำกัดมากกว่าที่พวกนักวิชาการในกลุ่มแรกคิด เขามีความเห็นว่าการของโลกของเราจะมีการพึ่งพาอาศัยกัน

ในทางเศรษฐกิจในช่วงเริ่มต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 20 (พ.ศ. 2443-2542) มากกว่าในปัจจุบันเสียอีก เขาเห็นว่าโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจมิได้สร้างขีดจำกัดให้รัฐมากนัก ไม่ว่าจะพิจารณาที่นโยบายเศรษฐกิจมหภาคหรือนโยบายสวัสดิการสังคม อำนาจอธิปไตยทางเศรษฐกิจของรัฐยังคงดำรงอยู่ นอกจากนี้ รัฐต่าง ๆ ยังได้รับประโยชน์จากกระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้นด้วย เนื่องจากรัฐบาลสามารถกู้เงินจากต่างประเทศได้ง่ายดายมากขึ้นเพื่อเอามาใช้จ่ายในนโยบายเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่ขยายตัวออกไป รวมทั้งนโยบายรัฐสวัสดิการด้วย

ไวส์ (Weiss, 2003b; 2003c) เป็นนักวิชาการอีกคนหนึ่ง que เห็นว่ารัฐยังคงยังคงมีอำนาจและบทบาทอยู่มากในยุคโลกาภิวัตน์ แม้เธอจะใช้กรอบแนวคิดของไมเคิล มานน์ (Michael Mann) ที่ชี้ให้เห็นว่าโลกาภิวัตน์มิได้ทำให้รัฐอ่อนแอหรือเข้มแข็งเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะการแผ่ขยายออกไปและขอบข่ายของโลกาภิวัตน์นั้นมีข้อจำกัด รัฐต่าง ๆ มีความแตกต่างกันจึงได้รับผลกระทบจากภายนอกต่างกัน และตัวโลกาภิวัตน์เองมีรูปแบบและผลลัพธ์ที่หลากหลายซึ่งบางครั้งก็ขัดกันเอง (Weiss, 2005, p. 531) และแม้เธอจะยอมรับว่าโลกาภิวัตน์มีทั้งส่วนที่สร้างขีดจำกัดให้รัฐและส่วนที่ส่งเสริมสนับสนุนรัฐ แต่ผลจากการศึกษาวิจัยของเธอและคณะ (Weiss, 2003a) ซึ่งใช้วิธีการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับสถาบันทางการเมืองการปกครองต่าง ๆ ภายในประเทศ ก็ได้ข้อสรุปว่ารัฐจำนวนมากในยุคปัจจุบันยังคงมีอำนาจในการดำเนินนโยบายของตนอยู่มาก รัฐไม่ได้ถูกจำกัดด้วยโลกาภิวัตน์มากนัก และ “รัฐทั้งหลายกำลังพยายามที่จะส่งเสริมการสร้าง ความมั่งคั่งและการปกป้องสังคม” (Weiss, 2003c, p. 294) นอกจากนี้ไวส์ยังมีความเห็นว่าโลกาภิวัตน์ที่ขยายตัวออกไปมากขึ้นยังเป็นการหนุนเสริมให้อำนาจเชิงโครงสร้างพื้นฐาน¹¹ (Infrastructural Power) ของรัฐได้รับการพัฒนามากขึ้นด้วย ซึ่งเอื้อต่อการขยายบทบาทหน้าที่ของรัฐที่มีต่อสังคม

สแวงก์ (Swank, 2003) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ การเก็บภาษี และการจัดสวัสดิการในประเทศที่เป็นสมาชิกองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) แล้วได้ข้อสรุปว่าการเคลื่อนไหวของทุนระหว่างประเทศและการเปิดกว้างทาง

¹¹ อำนาจเชิงโครงสร้างพื้นฐานหมายถึง “ขีดความสามารถของรัฐในการแทรกซึมเข้าไปสู่ประชาสังคมได้อย่างแท้จริง และในการนำเอาข้อตัดสินใจต่าง ๆ ทางการเมืองไปใช้ได้ อย่างสมเหตุสมผลทั่วทั้งประชาสังคม” (Mann, 1994, p. 334) อำนาจชนิดนี้ต่างจากอำนาจเผด็จการ (despotic power) ที่ชนชั้นผู้ปกครองของรัฐใช้ตามอำเภอใจ โปรดดูรายละเอียดของแนวคิดนี้ได้ ใน Mann, 1994.

เศรษฐกิจนั้นแทบไม่ได้ส่งผลให้รัฐจัดสวัสดิการแก่สังคมน้อยลง อีกนัยหนึ่งก็คือโลกาภิวัตน์มิได้ทำลายรัฐสวัสดิการลงเลย

การเร็ดต์ (Garrett, 2003) ก็มีความเห็นว่ารัฐและการเมืองระดับชาติยังคงมีความสำคัญ การที่เศรษฐกิจเปิดกว้างไปสู่ตลาดโลกมากขึ้นนั้นได้ทำให้แรงงานพยายามที่จะหาทางปกป้องตัวเองจากผลกระทบของการแข่งขันจากต่างประเทศ ระบบสวัสดิการของรัฐก็จะดีขึ้นเนื่องจากรัฐบาลต่างก็จะพยายามตอบสนองความต้องการของพลเมืองของตน

2.7 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดที่ลินดา ไวส์ (Weiss, 2003b) ใช้วิเคราะห์ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจที่มีต่อขีดความสามารถในการดำเนินนโยบายของรัฐมาเป็นฐานของกรอบโดยผู้วิจัยเสริมและปรับปรุงบางส่วนของกรอบแนวคิดนี้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดนี้เพื่อพิจารณาว่าผลลัพธ์เชิงนโยบายที่เกิดขึ้นนั้น ทั้งในแง่ของการไม่สามารถต้านทานพลังของโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่อันส่งผลเป็นการมีอำนาจอิสระในการดำเนินนโยบายที่ลดลงของรัฐไทย และในแง่ของการที่รัฐไทยซึ่งดำเนินนโยบายเสรีนิยมใหม่แล้วไม่สามารถแก้ปัญหาผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นแก่ประชาชน เกิดจากเหตุปัจจัยใดเป็นสำคัญ โดยผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นว่าเหตุปัจจัยหลักอย่างหนึ่งที่ส่งผลลัพธ์เช่นนั้นคือโครงสร้างเชิงสถาบันภายในของรัฐไทยเอง

ไวส์เสนอข้อถกเถียงว่าการที่รัฐใดรัฐหนึ่งจะได้รับผลกระทบจากโลกาภิวัตน์นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยในเชิงสถาบันภายในเป็นหลัก เธอเห็นว่าโลกาภิวัตน์นั้นมีทั้งด้านที่เป็นข้อจำกัด (constraining) ต่อการดำเนินนโยบายของรัฐและด้านที่ส่งเสริมสนับสนุน (enabling) การดำเนินนโยบาย ผลลัพธ์ของการดำเนินนโยบายจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งหรืออ่อนแอของสถาบันภายใน เธอนิยามสถาบันภายในว่าประกอบไปด้วย 1) กฎเกณฑ์ (rules) ซึ่งกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมและมีบทลงโทษสำหรับผู้ละเมิดกฎเกณฑ์ กฎเกณฑ์นี้ถือว่าเป็นข้อจำกัด (constraints) 2) บรรทัดฐาน (norms) ซึ่งส่งเสริมหรือสนับสนุนค่านิยมบางอย่าง ถือว่าเป็นส่วนประกอบสร้าง (constitutive) ผลประโยชน์และอัตลักษณ์ของผู้คนในสังคม และ 3) การจัดระเบียบองค์กร (organizational arrangement) ซึ่งทำหน้าที่ทั้งส่งเสริมและสร้างขีดจำกัดให้แก่ผลลัพธ์บางอย่างโดยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์เฉพาะ (Weiss, 2003b, pp. 20-21) เธอเห็นว่าถ้าสถาบันภายในเข้มแข็งก็จะนำไปสู่การนิยามหรือแก้ไขเครื่องมือทางนโยบายใหม่และการฟื้นฟูขีด

ความสามารถในการดำเนินนโยบายขึ้นมาได้ แต่ถ้าสถาบันภายในอ่อนแอก็จะนำไปสู่อำนาจอิสระ และขีดความสามารถในการดำเนินนโยบายที่ลดลง

ผู้วิจัยเห็นว่าข้อเสนอของไวส์นั้นมีความสำคัญ เพราะว่าข้อเสนอของเธอชี้ให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีได้เป็นความสัมพันธ์แบบครอบงำเบ็ดเสร็จที่มาจากภายนอก แต่เป็นความสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างพลังจากภายนอกและพลังภายใน โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจเป็นพลังจากภายนอก ขณะที่บริบทเชิงสถาบันภายในของรัฐเป็นพลังภายใน ถ้าสถาบันภายในเข้มแข็ง ก็จะสามารถที่จะใช้ประโยชน์จากส่วนที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนของโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจได้ และสามารถที่จะต้านทานส่วนที่เป็นข้อจำกัดหรือสามารถแก้ปัญหาที่เป็นผลกระทบทางลบได้ ในทางกลับกัน ถ้าสถาบันภายในอ่อนแอ นอกจากจะไม่สามารถต้านทานหรือลดแรงเสียดทานของส่วนที่เป็นข้อจำกัดของโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจได้แล้ว ยังอาจไม่สามารถที่จะใช้ประโยชน์จากปัจจัยเกื้อหนุนได้อีกด้วย กรอบการวิเคราะห์ที่ไวส์ใช้ทำให้เราตระหนักถึงความสำคัญของการปะทะประสานระหว่างพลังอำนาจต่าง ๆ รวมทั้งความสำคัญของการใช้อำนาจและการโต้แย้งต่อรองกับการใช้อำนาจด้วย ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจไว้ในบทที่ 1 ข้างต้น

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะไม่แยกแยะระหว่างองค์ประกอบ 3 ส่วนของสถาบันภายในออกจากกันอย่างชัดเจน เพราะเห็นว่าขึ้นอยู่กับการนิยามว่ากฎเกณฑ์คืออะไร บรรทัดฐานคืออะไร ในทางสังคมวิทยานั้นบรรทัดฐานก็มีความหมายครอบคลุมถึงกฎเกณฑ์ที่เป็นกฎหมายด้วย และบรรทัดฐานก็ทำหน้าที่ทั้งจำกัดพฤติกรรมและส่งเสริมสนับสนุนพฤติกรรมของคนในสังคม (Haralambos and Holborn, 2004, p. ix) และถ้ามองว่ากฎเกณฑ์คือกฎหมายที่ประกาศใช้อย่างเป็นทางการ ผู้วิจัยก็เห็นว่ากฎหมายนั้นก็มีได้มีแต่ด้านที่เป็นข้อจำกัด กฎหมายยังมีด้านที่เป็นการสนับสนุนส่งเสริมด้วย เช่น กฎหมายส่งเสริมการลงทุนที่กำหนดระเบียบขั้นตอนการส่งเสริมการลงทุนไว้ เป็นการเอื้ออำนวยให้กระบวนการส่งเสริมเป็นไปตามเป้าประสงค์ของกฎหมายได้ ผู้วิจัยจึงนำเอาทั้งกฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน และการจัดระเบียบองค์กรมาอยู่รวมในคำว่า “โครงสร้างเชิงสถาบันภายในของรัฐ” โดยมองว่าทั้งกฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน และการจัดระเบียบองค์กรก็เป็นส่วนประกอบของโครงสร้างเชิงสถาบันภายในนี้ โครงสร้างเชิงสถาบันภายในของรัฐไทยนี้สามารถดูได้จากองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ดูว่ารัฐธรรมนูญและกฎหมายต่าง ๆ ของไทยนั้นเกื้อหนุนหรือขัดขวางพลังของโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่หรือไม่อย่างไร แนวคิดการพัฒนาที่อยู่ในกลุ่มบุคคลผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายสาธารณะของรัฐไทยเป็นอย่างไร ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจริงระหว่างอำนาจทั้ง 3 ฝ่ายภายในรัฐไทย คืออำนาจบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ นั้นเป็นความสัมพันธ์แบบตรวจสอบถ่วงดุลกันมากน้อยเพียงใด ผู้วิจัยเห็นว่าผลลัพธ์ที่รัฐจะ

สามารถต้านทานพลังของโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่ได้หรือไม่ นั่นขึ้นอยู่กับโครงสร้างเชิงสถาบันภายในดังกล่าวข้างต้นเป็นหลัก แต่ปัจจัยอื่น ๆ ที่ต้องนำมาพิจารณาประกอบกันด้วยเป็นส่วนเสริมก็คือ 1) พลังของโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่นั้นมีมากน้อยเพียงใด 2) โครงสร้างสังคมเช่นค่านิยมของสังคมเกี่ยวกับการพัฒนา (ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคม) เป็นอย่างไร เกื้อหนุนหรือขัดขวางการพัฒนาตามแนวทางของโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่ และ 3) การกระทำทางสังคมเป็นอย่างไร การเพิ่มมาตรการกระทำทางสังคมเข้าไปด้วยจะทำให้มองเห็นบทบาทของตัวแสดงต่าง ๆ ด้วย เช่นผู้ที่ผลักดันนโยบายจากภายนอกมีบทบาทอย่างไร ผู้นำในรัฐบาลมีบทบาทอย่างไร ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายมีบทบาทอย่างไร

ประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นแตกต่างจากไวส์คืออย่างหนึ่งก็คือผู้วิจัยมีความเห็นว่าไวส์ให้ความสำคัญต่อพลังของโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจน้อยเกินไป ผู้วิจัยเห็นว่าพลังของทุนและเทคโนโลยีที่ขับเคลื่อนโลกาภิวัตน์นั้นมีมากกว่าที่ไวส์มองเห็น แนวนโยบายเสรีนิยมใหม่นั้นถูกผลักดันทั้งจากชนชั้นนายทุนข้ามชาติ จากกลุ่มประเทศมหาอำนาจ และจากองค์การโลกบาลต่าง ๆ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มทุนข้ามชาติ ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ 2.5 อีกทั้งแนวนโยบายเสรีนิยมใหม่นั้นก็มีพลังในเชิงอุดมการณ์ความเชื่อ ความคิดความเชื่อในเรื่องการพัฒนาและความเจริญเติบโตของประเทศนั้นได้รับการปลูกฝังไว้ในสังคมไทยอย่างมั่นคงและความเชื่อนี้ก็ถูกทำให้เป็นรูปธรรมผ่านการดำเนินนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ มาเกือบ 5 ทศวรรษ แนวนโยบายเสรีนิยมใหม่ที่อ้างว่าการค้าเสรีจะนำมาซึ่งความเจริญเติบโตของประเทศนั้นจึงเข้าได้ดีกับวาทกรรมการพัฒนาที่ดำรงอยู่แล้วในสังคมไทย ดังนั้นโดยตัวของมันเองโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่นั้นมีพลังมากอยู่แล้ว การจะต้านทานพลังนั้นจึงต้องอาศัยความเข้มแข็งของรัฐร่วมกับสังคมอย่างมาก

นอกจากนี้ ข้อสรุปในงานของไวส์ที่สำคัญมากอย่างหนึ่งก็คือว่ารัฐส่วนมากในงานที่เธอและคณะ (Weiss, 2003a) ศึกษา นั้นมีความสามารถที่จะสร้างความมั่นคงและปกป้องสังคมไปพร้อมกันได้ การที่รัฐสามารถที่จะทำหน้าที่ทั้งสองประการนี้ได้ นั้น ไวส์แสดงความเห็นไว้ว่าเป็นเพราะโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจนั้นได้ช่วยเสริมสร้างให้รัฐมีอำนาจเชิงโครงสร้างพื้นฐานเพิ่มขึ้น เช่นโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจนั้นก่อให้เกิดการรวมตัวกันในการจัดการใช้อำนาจร่วมกันทั้งที่เป็นความร่วมมือของสาธารณะและเอกชน ความร่วมมือในระดับระหว่างรัฐบาลกับรัฐบาล และความร่วมมือในระดับพหุภาคี เป็นต้น การใช้อำนาจร่วมกันเช่นนี้จะช่วยขยายอำนาจเชิงโครงสร้างพื้นฐานของรัฐออกไปและช่วยทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดประสิทธิผล (Weiss, 2003b, p. 10) อำนาจเชิงโครงสร้างพื้นฐานของรัฐที่แผ่ขยายแทรกซึมเข้าไปสู่ประชาคมนั้นจึงเป็น

เครื่องมือสนับสนุนให้การดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่ประเทศเป็นไปได้ดียิ่งขึ้น อีกประการหนึ่งไวส์เห็นว่าโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจนั้นมีผลกระทบทางการเมืองที่มาจากเสียงของประชาชนดำรงอยู่ คือการดำเนินนโยบายเปิดกว้างทางเศรษฐกิจเพื่อรับการลงทุนจากต่างประเทศนั้นมีแนวโน้มก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนกลุ่มใหญ่ ซึ่งจะทำให้ประชาชนลุกขึ้นมาเรียกร้องให้รัฐแก้ปัญหาลักษณะนั้น รัฐก็จะตอบสนองต่อเสียงเรียกร้องนั้น ทำให้สามารถบรรเทาผลกระทบจากแรงกดดันของโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจได้ (Weiss, 2003b, p. 15-16) ไวส์กล่าวไว้ว่า “ยิ่งระดับการพึ่งพาอาศัยกัน (ทางเศรษฐกิจ) มีมากขึ้น ชนชั้นผู้ปกครองก็ยิ่งจะรับรู้ถึงความอ่อนไหวเปราะบางมากขึ้น และยิ่งจะมีแนวโน้มความเป็นไปได้มากขึ้นที่จะมีโครงสร้างภายในต่าง ๆ มาขัดเซาะและโอบอุ้ม ซึ่งจะทำให้แรงกดดันจากการเปิดกว้างมีพลังลดน้อยลงแทนที่จะทำให้มีพลังรุนแรงขึ้น” (Weiss, 2003b, p. 16) โดยนัยนี้รัฐจึงสามารถที่จะปกป้องสังคมเอาไว้ได้ ผู้วิจัยเห็นว่าไวส์มองเห็นแต่แง่ดีของอำนาจในเชิงโครงสร้างพื้นฐานโดยไม่เฉลียวใจว่าอำนาจเชิงโครงสร้างพื้นฐานนั้นก็มีส่วนที่บั่นทอนพลังของสังคมได้เหมือนกัน และเห็นว่าไวส์มองความสัมพันธ์ระหว่างเสียงเรียกร้องของประชาชนกับการตอบสนองของรัฐแบบง่ายเกินไปที่ทำให้คิดว่าเสียงเรียกร้องนั้นจะนำไปสู่การตอบสนองได้เสมอ ข้อสรุปเช่นนี้ทำให้กรอบแนวคิดที่ไวส์ใช้วิเคราะห์มีความท้าทายและน่าสนใจ แต่ก็ท้าทายและน่าสนใจในแง่ที่ว่าผู้วิจัยจะปรับปรุงกรอบการวิเคราะห์นี้ให้เหมาะสมและรัดกุมขึ้นได้อย่างไรต่างหาก

ดังนั้นกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยนำมาใช้วิเคราะห์จึงมีทั้งส่วนที่เห็นพ้องกับไวส์และส่วนที่เห็นต่างจากไวส์ ส่วนที่เห็นพ้องด้วยคือการตระหนักถึงความสำคัญของบริบทเชิงสถาบันภายในของรัฐ ส่วนที่เห็นต่างออกไปบ้างคือผู้วิจัยตระหนักถึงพลังของโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าไวส์ ผู้วิจัยมองว่าโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบันนี้มีลักษณะสำคัญเป็นโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่ที่พลังของทุนข้ามชาติมีอิทธิพลต่อรัฐมาก ผู้วิจัยยังมีความเห็นอีกว่าอำนาจเชิงโครงสร้างพื้นฐานทั้งของโลกาภิวัตน์และของรัฐนั้นต่างก็มีทั้งส่วนที่ส่งเสริมและบั่นทอนสังคม เช่นกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการลงทุนระหว่างประเทศในเรื่องหลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติและหลักการปฏิบัติเยี่ยงชาติที่ได้รับความอนุเคราะห์ยิ่งได้ทำให้นักธุรกิจข้ามชาติมีสิทธิพิเศษมากขึ้น กฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับการลงทุนของรัฐซึ่งเป็นอำนาจเชิงโครงสร้างพื้นฐานอย่างหนึ่งก็มีส่วนที่เกื้อหนุนนักธุรกิจ เพราะมีการให้สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ แก่นักธุรกิจไว้มาก อำนาจเชิงโครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้มีส่วนทำให้พลังอำนาจของภาคธุรกิจมีมากกว่าพลังอำนาจของภาคสังคมนอกภาคธุรกิจ ซึ่งในที่สุดส่งผลต่อขีดความสามารถของรัฐในการปกป้องสังคมที่อยู่นอกภาคธุรกิจให้ลดน้อยลงได้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเห็นว่าการตอบสนองของรัฐต่อเสียงเรียกร้องจากประชาชนให้มีการปกป้อง

คุ่มครองสังคมนั้นมิได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติทันทีที่มีเสียงเรียกร้อง แต่รัฐจะตอบสนองเพียงใดและอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับโครงสร้างเชิงสถาบันภายในของรัฐ โครงสร้างสังคมโดยรวม และพลังจากการกระทำการทางสังคมของตัวแสดงต่าง ๆ ด้วย หลายครั้งรัฐจึงมิได้จับใจเพียงพอที่จะแก้ปัญหาผลกระทบทางลบ ซึ่งกว่าจะแก้ปัญหานั้น ๆ ได้ ผลกระทบก็อาจขยายตัวออกไปกว้างขวางและมีความรุนแรงเพิ่มขึ้นแล้ว

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยก็จะใช้กรอบการวิเคราะห์นี้เป็นส่วนประกอบหนึ่งเท่านั้น โดยเฉพาะในตอนสรุปท้ายบทของแต่ละบทและในบทสุดท้ายเพื่อให้เห็นผลลัพธ์เชิงนโยบายที่ออกมาว่าผลลัพธ์นั้นเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างพลังของโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่กับโครงสร้างเชิงสถาบันภายในของรัฐไทยรวมทั้งการกระทำการทางสังคมต่าง ๆ อย่างไร นอกจากนี้แล้วก็เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของนโยบายที่ศึกษาและการวิเคราะห์การดำเนินนโยบายซึ่งเป็นส่วนที่เน้นในวิทยานิพนธ์มากกว่า การวิเคราะห์เนื้อหาอย่างเช่นวิเคราะห์หนังสือแสดงเจตจำนงในบทที่ 4 และกฎหมาย 11 ฉบับในบทที่ 5 และการวิเคราะห์การดำเนินนโยบายอย่างเช่นนโยบายการส่งเสริมการลงทุนในบทที่ 6 และนโยบายเกี่ยวกับแรงงานในบทที่ 7 เป็นการวิเคราะห์เพื่อมุ่งตอบประเด็นคำถามที่ว่าโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่นั้นได้สร้างผลกระทบต่อรัฐและสังคมไทยอย่างไร ส่วนกรอบการวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยกล่าวถึงในหัวข้อ 2.7 นี้ มุ่งตอบประเด็นคำถามที่ว่าเพราะเหตุใดโลกาภิวัตน์เสรีนิยมใหม่จึงสามารถสร้างผลกระทบได้เช่นนั้น